

VERSLAG

CRB 2014-1752

De conjunctuur in de papier- en grafische sector
voorjaar 2014

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

**Verslag over de conjunctuur
in de papier- en grafische sector
voorjaar 2014**

**Aanspreekpunt:
Lieselot Smet
lieselot.smet@ccecrb.fgov.be**

Inhoudsopgave

1	Conjunctuuranalyse	4
1.1	Macro economische context	4
1.2	Internationale context van de papier- en grafische sector	6
1.2.1	De papierindustrie	6
1.2.2	De grafische sector	8
2	Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en grafische sector, in België	9
2.1	Ontwikkeling van de pulp- en papierprijzen	9
2.1.1	Pulpprijzen (Europa)	9
2.1.2	Oud papier	11
2.1.3	Papierprijzen (Europa)	12
2.1.4	Papierprijzen (België)	15
2.2	Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België	16
2.2.1	Papier en kartonnijverheid	16
2.2.2	Grafische nijverheid	17
2.3	Omzet	18
2.4	Productie en investeringen	19
2.5	Buitenlandse handel	24
2.6	Werkgelegenheid	26
2.6.1	Inleiding	26
2.6.2	Werknemersgegevens	27
2.6.3	Ontwikkeling van de ontslagen in relatie tot de tijdelijke werkloosheid	28
2.6.4	Faillissementsgegevens	30
3	Conclusie	32
3.1	Pulp	32
3.2	Papier	33
3.3	Grafische sector	33
3.4	Werkgelegenheid	34
3.5	Algemeen	35
4	Bibliografie	36

Lijst grafieken

Grafiek 1-1: Groei bbp en vertrouwen eurozone.....	5
Grafiek 1-2: Ontwikkeling BBP in volume in België	6
Grafiek 2-1: Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)	10
Grafiek 2-2: Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)	11
Grafiek 2-3: Prijsontwikkeling van oud papier in de buurlanden en het gemiddelde (gemengd, franco fabriek) - herziene formule	12
Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier	16
Grafiek 2-5: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in%)	22
Grafiek 2-6: Bezettingsgraad productiecapaciteit in relatie tot het investeringsniveau van de grafische sector (NACE 18+58).....	24
Grafiek 2-7: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de papierindustrie.....	29
Grafiek 2-8: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de grafische sector	29

Lijst tabellen

Tabel 1-1: Groei van het bbp tegen constante prijzen (jaargemiddelde in %)	4
Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - miljoenen euro's.....	19
Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - jaarlijkse cijfers	20
Tabel 2-3: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - 3 maandelijks cijfers	21
Tabel 2-4: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijks en driemaandelijks btw-aangiften - miljoenen euro's	23
Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in de waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's.....	25
Tabel 2-6: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten - in miljoenen euro's	26
Tabel 2-7: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak	27
Tabel 2-8: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht.....	28
Tabel 2-9: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (voor het eerste kwartaal en de eerste drie kwartalen van 2013).....	30
Tabel 2-10: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (voor de volledige jaren 2012 en 2013)	31
Tabel 2-11: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (eerste kwartaal van 2013 en 2014)	31

Lijst figuren

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België.....	18
--	----

1 Conjunctuuranalyse

De conjunctuur van de papier- en grafische sector komt tot stand binnen een groter economisch geheel. Daarom bespreken we eerst de algemene conjunctuur om nadien over te gaan tot de sectorspecifieke situatie.

1.1 Macro economische context

Volgens de voorspellingen van de European Economic Forecast-lente 2014 en de OECD Economic Outlook-mei 2014 zou de wereldeconomie zijn gematigd herstel in 2014 en 2015 verder zetten. Hiermee zou er langzaam een eind komen aan een turbulente periode waarvan de eerste tekenen merkbaar waren in 2007, met de financiële crisis tot gevolg die leidde tot een eerste recessie in 2008-2009 en een tweede recessie in 2012-2013. Het herstel blijft evenwel zwak en kwetsbaar. Bovendien zijn de negatieve gevolgen van de crisis nog lang niet verteerd. Sinds de vrijgave van de groeidata van het eerste kwartaal en voor bepaalde landen ook voor het tweede kwartaal van 2014, wordt deze kwetsbaarheid eens te meer zichtbaar. Onder andere de zwakkere prestatie van de Verenigde Staten omwille van de weersomstandigheden in het voorjaar brengen het Internationaal Monetair Fonds er toe haar globale groeiprojectie terug te brengen van 3,7% tot 3,4% voor 2014. Ook de laatste economische metingen van de Oeso doet haar voorspellingen van mei 2014, in Tabel 1-1, voor de Verenigde Staten en de eurozone afzakken. Verder worden de geopolitieke dreigingen steeds duidelijker. Hierdoor wordt de kans op een snel herstel van de groei in de wereld en in de eurozone kleiner.

Tabel 1-1: Groei van het bbp tegen constante prijzen (jaargemiddelde in %)

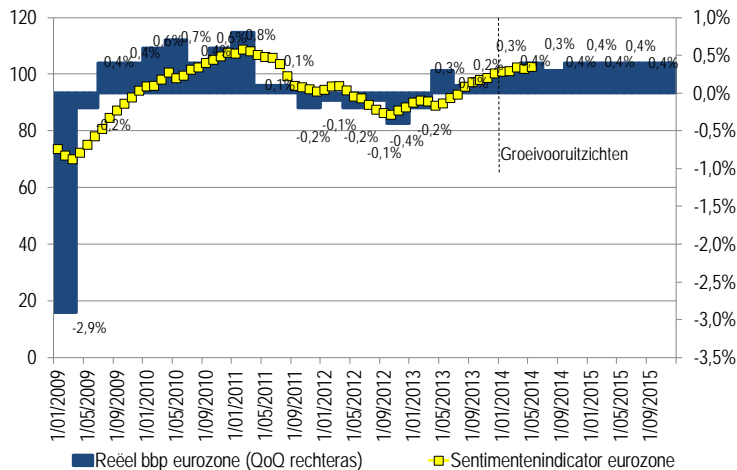
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2014*	2015*
België	-2,8	2,3	1,8	-0,1	0,2	1,4	1,6	1,5	1,9
Duitsland	-5,1	4,0	3,3	0,7	0,4	1,8	2,0	1,9	2,1
Frankrijk	-3,1	1,7	2,0	0,0	0,2	1,0	1,5	0,9	1,5
Nederland	-3,7	1,5	0,9	-1,2	-0,8	1,2	1,4	1,0	1,3
Eurozone	-4,5	1,9	1,6	-0,7	-0,4	1,2	1,7	1,2	1,7
Verenigd Koninkrijk	-5,2	1,7	1,1	0,3	1,7	2,7	2,5	3,2	2,7
Verenigde Staten	-2,8	2,5	1,8	2,8	1,9	2,8	3,2	2,6	3,5
Japan	-5,5	4,7	-0,5	1,4	1,5	1,5	1,3	1,2	1,2

* Vooruitzichten OESO

Bron: Europese Commissie, European Economic Forecast (lente 2014) en OECD Economic Outlook – Mei 2014

Voor de eurozone ging men op het moment van de publicatie van de European Economic Forecast-lente 2014 en de OECD Economic Outlook-mei 2014 uit van een geleidelijke aantrekking van het herstel in de eurozone versterkt door een toenemende binnenlandse vraag en een meer gebalanceerde groei over heel de regio. Ook de conjunctuurenquêtes waarop de studies zich baseerden, wezen op een voorzichtig vertrouwensherstel bij de Europese ondernemers en consumenten, cf. Grafiek 1-1. De private investeringen zouden hier de belangrijkste groeimotor zijn, o.a. door de noodzaak om een aantal uitgestelde vervangingsinvesteringen te doen. Vanaf 2015 zou vooral de private consumptie aan kracht winnen. De hoge schulden en werkloosheid, de onzekerheid en de gefragmenteerde financiële markten zijn evenwel een risico voor de groei in Europa.

Grafiek 1-1: Groei bbp en vertrouwen eurozone

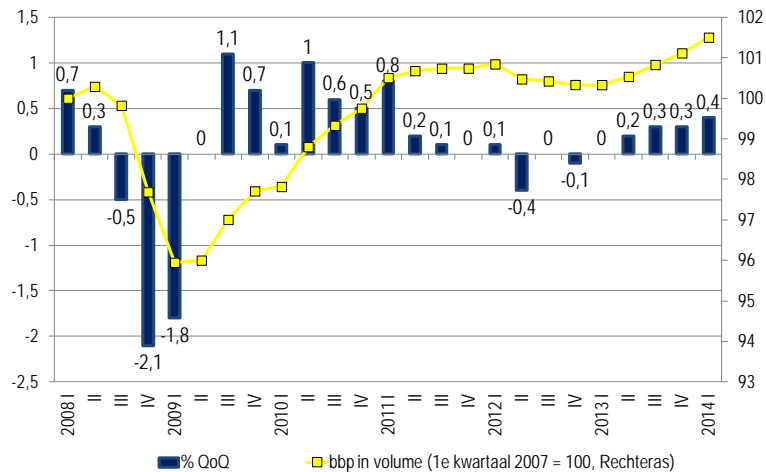
Bronnen: Eurostat en vooruitzichten van de Europese Commissie, European Economic Forecast (lente 2014)

De recent vastgestelde groeiprestaties voor de eurozone in het tweede kwartaal van 2014 zijn lager dan kan worden verwacht op basis van de voorspellingen van de European Economic Forecast-lente 2014 en de OECD Economic Outlook-mei 2014. In Duitsland werd als gevolg van een verminderde export en slechtere prestaties in de bouwsector een negatieve groei genoteerd in het tweede kwartaal. Ook Frankrijk kende in dat kwartaal een stagnatie van zijn groei. Deze recente groeicijfers tasten de positieve vooruitzichten op een stabiel groeiherstel in de eurozone aan.

De lage inflatie, veroorzaakt door o.a. lage grondstoffenprijzen en de aanhoudend zwakke conjunctuur vormen risico's voor de verdere groei van de eurozone. Een verdere daling van de inflatie zou enerzijds de gezinnen kunnen aanzetten tot het uitstellen van hun aankopen en zou anderzijds tot problemen kunnen leiden bij de schuldafbouw of bij het reduceren van onevenwichtigheden binnen de eurozone.

De Belgische economie groeide in 2013 met een matige 0,2%, maar kende wel een duidelijke verbetering naar het jaareinde toe, cf. Grafiek 1-2. Het is evenwel onzeker of de private consumptie en de bedrijfsinvesteringen voldoende zullen aantrekken om de economische groei, die geleidelijk aan minder afhankelijk wordt van de export, te stimuleren. Ook in België blijft de inflatie op een laag niveau hangen en piekt de werkloosheid.

Grafiek 1-2: Ontwikkeling BBP in volume in België

Bron: Nationale Bank (nationale rekeningen)

1.2 Internationale context van de papier- en grafische sector

De aantrekkende economische groei in de wereld en vooral in de eurozone en in België (cf. Tabel 1-1) zullen de vraag naar papier- en grafische producten een stimulans geven. Vooral de conjunctuurgevoelige vraag naar drukwerk zal de positieve effecten van het voorzichtig economisch herstel beginnen voelen.

Hiermee zal de overcapaciteit op de papier- en grafische markt evenwel niet volledig worden opgelost, want dit is voornamelijk een structureel probleem. Het is het resultaat van een geleidelijke uitbreiding van de productiecapaciteit die na de digitale omwenteling en de crisisperiode een aanbodoverschot op de markt heeft teweeg gebracht. De wereldwijde productiecapaciteit nam tot 2005 in Europa geleidelijk aan toe, maar ook in de groei landen breidde de productiecapaciteit zich uit¹. Dit met een verdere economische groei en aantrekkende vraag voor ogen. Niet lang daarna braken echter achtereenvolgens de bankencrisis (2008) en de Europese schuldencrisis (2011) uit met een vertrouwenscrisis tot gevolg. Daarenboven zorgde de digitale omwenteling in de geïndustrialiseerde economieën ervoor dat de papierdragers marktaandeel verloren aan digitale alternatieven. Vooral de vraag naar grafisch drukwerk leed en lijdt hier nog altijd het sterkst onder. Toch creëert de digitalisering ook opportuniteiten voor grafische bedrijven om zich een nieuw profiel aan te meten waar de complementariteit van schriftelijke en digitale media centraal staat.

1.2.1 De papierindustrie

Op wereldniveau

De prestaties van de papiersector blijven in de loop van 2013 internationaal sterk verschillen. In de V.S. trekt de papier- en kartonproductie tijdens de zomer aan ten opzichte van 2012, terwijl deze in Europa substantieel blijft achteruitgaan. De internationale verschillen uit zich nog sterker in de productie van grafisch papier.

¹ CRB 2013-0151

Zowel in de V.S. als in Europa neemt het aantal leveringen tijdens de zomer van 2013 af ten opzichte van 2012, maar in Europa is de daling veel zichtbaarder². Algemeen genomen kent de internationale markt voor verpakkings- en huishoudelijk papier een groei terwijl de markt voor grafisch papier afzwakt³. Het nieuwe jaar 2014 wordt minder somber ingezet dan verwacht. De betere groeivoorspellingen voor 2014 voor het grootste deel van de internationale economische blokken en het groeiend succes van online aankopen doen de vraag naar (verpakkings) papier verder toenemen. Ook de print- en gerelateerde activiteiten trekken begin 2014, meerbepaald in februari⁴. De invloed van de verbeterde conjunctuur zal vermoedelijk ook een positief effect hebben op de vraag op wereldniveau naar grafisch papier.

Op Europees niveau

De Europese papiermarkt kent een structurele overcapaciteit die werd versterkt door de economische recessie. Deze structurele overcapaciteit situeert zich voornamelijk op de markt van het grafisch papier. Volgens cijfers van Euro Graph daalt de vraag naar grafisch papier in 2013 met 5% ten opzichte van 2012. De export neemt eveneens af met 6% en er worden ongeveer 5% minder leveringen geteld in 2013 dan in 2012⁵.

Begin 2014 blijft de grafische papiersector op de terugweg. De Europese vraag naar grafisch papier daalt in januari met 4% ten opzichte van januari 2013. De versterking van de euro maakt de Europese papierproducten in het buitenland minder aantrekkelijk waardoor de papierexporteurs moeilijkheden ondervinden om hun waren kwijt te raken. Dit zet een neerwaartse druk op de prijzen van het grafisch papier⁶. Een voorzichtige aantrekking van de economie begin 2014 heeft voorlopig dus weinig effect op de vraag. De overcapaciteit op de grafische markt, waartoe de opkomst van elektronische alternatieven in belangrijke mate hebben bijgedragen, blijft dominant aanwezig.

In de segmenten waar elektronische alternatieven niet aanwezig zijn, zoals het verpakkingspapier en het huishoudelijk papier, blijft de vraag toenemen. Door het groeiend succes van online aankopen zal de nood aan verpakkingen ook in de toekomst verder stijgen. De voorspelde groeivoorzichten voor 2014 zullen hier op een positieve manier toe bijdragen.

Op Belgisch niveau

De conjunctuur van de Belgische papier- en kartonindustrie kent een neerwaartse trend in 2013, die bijna uitsluitend is toe te schrijven aan het segment van de papier- en kartonfabricage. Deze laatste ziet de bezettingsgraad van zijn productiecapaciteit eind 2013 krimpen. Het verwerkingssegment wordt daarentegen gekenmerkt door een opwaartse tendens, maar vertoont tijdens de tweede jaarhelft een dipje. Tegen het einde van 2013 heeft de conjunctuur zich echter grotendeels hersteld en voor het eerste kwartaal van 2014 zien we dat dit herstel zich verder zet. Dit onder invloed van een positieve economische groei. De bezettingsgraad van de productiecapaciteit neemt ook toe in die periode. De positieve evolutie in 2013 voor het verwerkingssegment is echter niet belangrijk genoeg om de negatieve evolutie in de papier- en kartonfabricage te compenseren.

² FOEX, 1/10/2013

³ FOEX, 15/10/2013

⁴ FOEX, 11/03/2014

⁵ FOEX, 28/01/2014

⁶ FOEX, 11/03/2014

De aprilenquête 2014 van de Nationale Bank van België (NBB) bevestigt de negatieve trend voor de papier- en kartonindustrie in zijn geheel. Het aantal binnen- en buitenlandse bestellingen wordt afgebouwd. De verminderde vraag oefent een neerwaartse druk uit op de prijzen en het productietempo. Dit doet de producenten hun orderpositie pessimistisch inschatten en hun verwachtingen over de verkoopprijzen temperen. Toch geloven de respondenten in een toekomstige opleving van de vraag die volgens hen ook een verbetering van de werkgelegenheid tot gevolg zal hebben.

Samenvattend

Op wereldniveau lijkt de gehele papier en kartonindustrie inclusief het grafisch papier het in 2014 beter te gaan doen. In Europa is het beeld meer ambivalent; de papier en kartonsector doet het beter dan in 2013 met uitzondering voor het grafisch papier. In België daarentegen presteert de gehele papier en kartonsector, inclusief het grafisch papier, begin 2014 minder goed dan in 2013. De hele sector zal vermoedelijk in 2014 verder blijven achteruitgaan. Enig lichtpunt is het segment van de papierverwerking die een verbetering vertoont tegenover 2013.

1.2.2 De grafische sector

Op Europees niveau

De betere groeivoorzichten voor 2014 creëren licht aan het einde van de tunnel, maar hierdoor is de structurele overcapaciteit op de grafische markt niet opgelost. De opkomst van de digitale media hebben een belangrijk marktaandeel van de gedrukte media afgesnoept, zowel in de subsector van de kranten en de tijdschriften als deze van de boeken en de reclame. Toch groeit de overtuiging dat digitale en gedrukte media complementair zijn en dat de combinatie ervan een grotere communicatiekracht heeft dan één medium op zich. De mogelijkheden zijn divers; van toegevoegde AR (augmented reality) functionaliteiten aan het drukwerk tot gedrukte elektronica. AR geeft extra eigenschappen aan het drukwerk waardoor de inhoud meer tot leven komt. Een voorbeeld hiervan is het tijdschrift Flair waar AR functionaliteiten aan zijn toegevoegd. Door middel van een scan via haar smartphone wordt de lezeres onmiddellijk verbonden met bijvoorbeeld de webshop waar dat specifiek product te verkrijgen is of het interview waarover het artikel handelt. Een belangrijk aandachtspunt bij AR is evenwel dat het zinvol wordt ingezet en dat de lezer van de mogelijkheden op de hoogte is. Indien de lezer geen kennis heeft van AR toepassingen en de nodige minimale vaardigheden niet bezit voor AR toepassingen, gaat het inpassen van AR in drukwerk zijn doel voorbij. Geprinte elektronica bieden ook opportuniteiten o.a. in de verpakkingsector en de boekensector. Zo bestaan reeds verpakkingen die aangeven of de inhoud tegen de juiste temperatuur worden bewaard en kinderboeken met interactieve visualisaties⁷. Sommige toepassingen zijn evenwel nog niet marktrijp aangezien de technologie nog vrij nieuw is⁸ en de consument er nog onvoldoende klaar voor is.

De focus voor de toekomst zal in de eerste plaats komen te liggen op het drukwerk als onderdeel van een uitgebreid media-aanbod. Dit betekent een verruiming van de rol van een drukkerij naar de rol van een mediadienstverlener. Bepalend voor het succes van een mediadienstverlener is vooral zijn creativiteit en dus niet alleen zijn prijs.

⁷ GN, 01/2014

⁸ VIGC seminarie 'Waar gaan we heen? Cijfers, trends en strategie

Deze omschakeling zal een herpositionering van de eigen strategieën en verdienmodellen vragen. Om een geïntegreerd media-aanbod te kunnen aanbieden, zullen er investeringen in ICT, technologie, personeel en machinerie nodig zijn. Met de bankencrisis bleek het evenwel moeilijk om voldoende geldmiddelen te bekomen om investeringen mogelijk te maken. De vooropgestelde groei van (het vertrouwen in) de economie in 2014 zouden echter verbetering moeten brengen voor het investeringsklimaat.

Op Belgisch niveau

De conjunctuur van de grafische sector in België maakt in de tweede helft van 2013 een sterke inhaalbeweging. De brutocijfers voorspellen dat dit herstel zich voorlopig verder zet begin 2014. Het herstel blijft evenwel zeer fragiel en onzeker. Naast de conjunctuur blijft de grafische sector kampen met een structurele overcapaciteit op de markt waar de digitalisering een grote impact op heeft gehad. Overeenkomstig hun Europese sectorgenoten, zullen de Belgische grafische bedrijven op zoek moeten gaan naar nieuwe strategieën waarmee ze hun positie in de nieuwe waardeketen kunnen herwaarderen. Dit zal gepaard gaan met de nodige investeringen in ICT, technologie, personeel en machinerie.

Quasi alle conjunctuurindicatoren voor april wijzen op een (tijdelijke) verbetering. Het aantal binnen- en buitenlandse bestellingen neemt toe waardoor de grafische bedrijven hun orderpositie positief inschatten. Zij verwachten een verdere toename van de vraag die een opwaartse druk zal veroorzaken op de verkoopprijzen en de werkgelegenheid. De vraag is of de grafische sector dit positief scenario ook kan volhouden na de piek van de verkiezingen in mei 2014. Een snelle blik op de recentste meienquête wijst echter op een terugval van de conjunctuur in de grafische sector. Het grootste deel van de indicatoren gaat in het rood.

Samenvattend

Zowel in Europa als in België creëren de positieve groeivoorzichten perspectieven voor de grafische sector. Dankzij de verkiezingen in mei kende de sector in België een piek. Toch gaat het grootste deel van de conjunctuur indicatoren na een positieve periode terug in het rood in de maand mei.

2 Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en grafische sector, in België

2.1 Ontwikkeling van de pulp- en papierprijzen

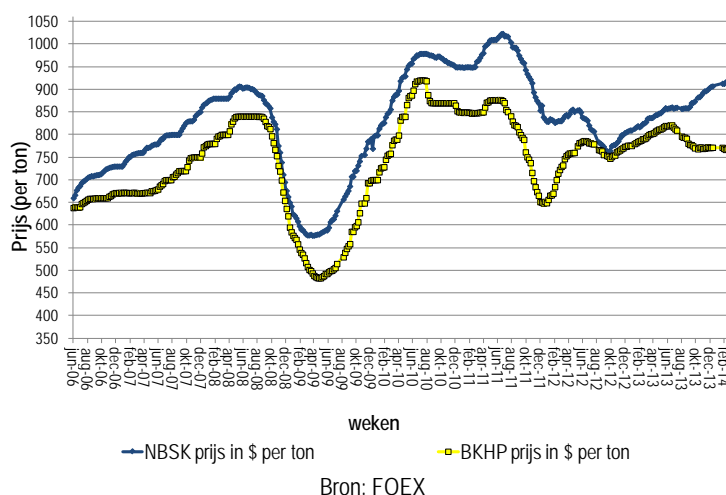
2.1.1 Pulprijzen (Europa)

Om een goed inzicht te krijgen in het prijsverloop van het papier, is het noodzakelijk om eerst de prijsevolutie van de belangrijkste grondstof voor het papier van nabij te volgen. Dit doen we aan de hand van onderstaande grafieken die ons een beeld geven over het prijsverloop van twee belangrijke pulpproducten op de Europese markt, namelijk de northern bleached softwood kraftpulp of NBSK en de bleached hardwood kraft pulp of BHKP. De NBSK-pulp bestaat uit gebleekte naaldhoutpulp met lange vezels en zorgt voor de weerbaarheid van het papier, terwijl de BHKP-pulp afkomstig is van gebleekt loofhout met korte vezels en bijdraagt aan de zachtheid en de opaciteit van het papier.

De prijzen van beide pulpsoorten kennen lange tijd een evenredig verloop. In 2012 komt hier verandering in. Tijdens de eerste jaarhelft kent de prijs van gebleekte loofhoutpulp (BKHP) een sterkere toename dan de prijs van gebleekte naaldhoutpulp (NBSK) waardoor hij dichtbij het prijsniveau van deze laatste komt te liggen. Dit neemt de incentive weg om de naaldhoutpulp te vervangen door de traditioneel goedkopere loofhoutpulp.

In de drie laatste conjunctuurverlagen⁹ wezen we er al op dat dit slechts een tijdelijke situatie is. Vooral vanaf de tweede helft van 2013 gaat het prijsverloop van beide pulpsoorten de omgekeerde richting uit; de prijs voor naaldhoutpulp trekt aan terwijl de prijs voor loofhoutpulp wegzakt. De toename van de prijs voor naaldhoutpulp kan verklaard worden door een combinatie van een aantrekking van de vraag vanuit China en andere Aziatische landen¹⁰ en een vermindering van het aanbod als gevolg van een reeks productieonderbrekingen en -sluitingen¹¹. De markt voor loofhoutpulp wordt daarentegen gekenmerkt door meer productiecapaciteit¹² en grotere producentenvoorraden¹³. Zij voelt de zwakke vraag naar grafisch papier ook sterker doorwegen dan de markt voor naaldhoutpulp¹⁴. Volgens analisten is er nog niet onmiddellijk een toenaderingspoging tussen beide prijzen in zicht¹⁵.

Grafiek 2-1: Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)

Tijdens de tweede helft van 2013 en het eerste kwartaal van 2014 kent de euro ten opzichte van de dollar een waardetoeename. De prijsstijging voor naaldhoutpulp zet zich daarom in euro minder sterk door dan in dollar, terwijl de prijsdaling voor loofhoutpulp zich in euro sterker doorzet dan in dollar.

⁹ CRB 2013-0151, CRB 2013-0812, CRB 2013-1617

¹⁰ FOEX, 15/10/2013

¹¹ FOEX, 17/09/2013 en 25/02/2014

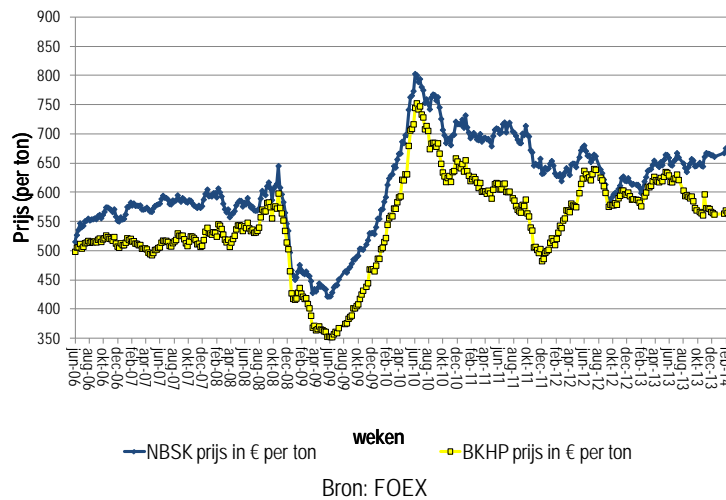
¹² FOEX, 15/10/2013

¹³ FOEX, 04/03/2014, 11/03/2014

¹⁴ FOEX, 11/03/2014

¹⁵ FOEX, 25/02/2014

Grafiek 2-2: Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)

2.1.2 Oud papier

Naast verse pulp kan men voor de productie van papier ook gebruik maken van gerecycleerde pulp op basis van oud papier. Daarom bekijken we hiervan het prijsverloop in Grafiek 2-3. Deze grafiek geeft de prijsontwikkeling van oud papier in de verschillende buurlanden weer en het gemiddelde hiervan, wat richtinggevend is voor de Belgische prijzen.

De huidige prijs voor oud papier bevindt zich ten opzichte van 2011 op een laag niveau. De interesse van China en ander Oost- Azië voor oud papier vanuit Europa neemt af¹⁶. Gezien de prijs voor oud papier in belangrijke mate afhankelijk is van de uitvoer naar deze landen, oefent dit een neerwaartse druk uit op de Europese prijzen. De afgenomen interesse vanuit China is deels te wijten aan het toegenomen binnenlands aanbod aan oud papier¹⁷ en de groeivertraging waarmee de Chinese economie te kampen heeft¹⁸. Daarnaast speelt de sterke euro niet in de kaart van de Europese exporteurs van oud papier die hun Aziatische klanten verliezen aan hun Noord- Amerikaanse concurrenten¹⁹. Zij worden daarenboven sinds februari 2013 geconfronteerd met een verstrengde kwaliteitscontrole²⁰ op hun producten aan de Chinese grens²¹.

¹⁶ FOEX, 25/02/2014

¹⁷ FOEX, 18/02/2014

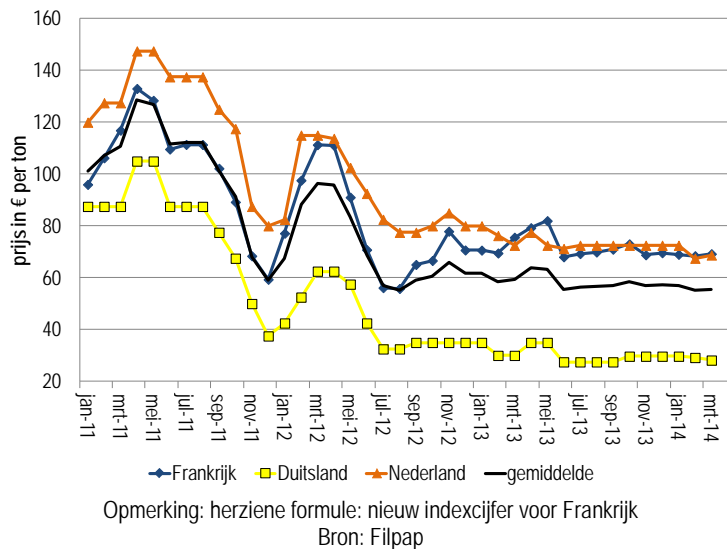
¹⁸ FOEX, 8/04/2014

¹⁹ FOEX, 8/04/2014 en FOEX, 17/12/2013

²⁰ Deze kwaliteitscontrole, ook wel genaamd 'Operation Green Fence', richt zich voornamelijk op een aantal milieucriteria waaraan de producten moeten voldoen²⁰ (http://www.recyclingtoday.com/Article.aspx?article_id=140382)

²¹ FOEX, 18/02/2014 en FOEX 19/11/2014

Grafiek 2-3: Prijsontwikkeling van oud papier in de buurlanden en het gemiddelde (gemengd, franco fabriek) - herziene formule

2.1.3 Papierprijzen (Europa)

Het gemiddelde van de Europese papierprijzen kent over een ruime periode van 2011 tot en met de eerste helft van 2013 een cyclisch verloop van golvende bewegingen die in omvang afnemen doorheen de tijd. Tijdens deze periode kennen de papierprijzen een graduele afname. De laatste prijsgolf gedurende de tweede helft van 2013 en het eerste kwartaal van 2014 zet evenwel in op een tendens tot omvangvergroting. Tijdens de tweede helft van 2013 namen de prijzen vrij sterk toe in vergelijking met de voorgaande periode. De prijsdaling tijdens het eerste kwartaal van 2014 heeft echter al een groot deel van deze groei afgesnoept.

De gemiddelde papierprijs bestaat zowel uit prijzen voor grafisch (druk- en schrijf-) papier als verpakkingspapier. Het hierboven besproken prijsverloop geldt voor het gemiddelde van al deze vermelde papiersorten, maar niet voor elke papiersort individueel. Aangezien de prijsevolutie tussen de papiersorten onderling kan variëren bekijken we het prijsverloop per categorie apart.

Krantenpapier (op rollen)

Eerst nemen we de prijsevolutie van het Europees krantenpapier onder de loep. Over de periode 2006 en 2013 kent de papierprijs een geleidelijke afname die in de loop van 2010 wordt onderbroken door een acute val. De papierprijs bereikt op dat moment haar laagste niveau in de periode 2006-2013, met € 408 per ton op 25 mei 2010. Nadien veert de prijs terug recht en bereikt het eind 2011 een hoger niveau dan net vóór de prijsval. 2012 luidt echter een jaar van achteruitgang in, alsook het eerste kwartaal van 2013. De zwakke economische activiteit en het groeiend aandeel digitale lezers is hier niet vreemd aan.

Recente tekenen wijzen evenwel op een voorzichtig herstel. Na een aantal capaciteitssluitingen kent het aanbod een betere afstemming op de vraag²². De papierproducenten slagen erin hogere prijzen te onderhandelen. Dit uit zich in een lichte toename van de krantenpapierprijs tot € 484 per ton begin april.

Ander grafisch papier: druk- en schrijfpapier

De markt voor het druk- en schrijfpapier wordt gekenmerkt door een overcapaciteit. Dit uit zich sinds eind 2011 in een gestage prijsafname. Hoewel het prijsniveau in belangrijke mate is gedaald, bevindt het zich voorlopig nog boven het dieptepunt in maart 2010.

De hierboven beschreven trend is niet noodzakelijk van toepassing op alle subcategorieën van het druk- en schrijfpapier en daarom bekijken we ze even apart.

Houhoudend gestreken papier (op rollen)

De sterke prijsdaling voor houhoudend gestreken magazinepapier (LWC) sinds de tweede helft van 2012 neemt vanaf midden 2013 in sterkte af. Dit kan evenwel niet vermijden dat het prijsniveau lager gaat dan het dieptepunt in 2008. Toch slaagt de prijs voor LWC, zoals de gemiddelde paperprijs, erin voorlopig boven het dieptepunt in 2010 te blijven. De prijs voor een ton LWC papier bedraagt begin april 2014 ongeveer 654 euro.

LWC papier vindt zijn toepassing in tijdschriften en reclamebladen en bevindt zich binnen een conjunctuurgevoelig segment. Reclamebestedingen zijn vaak de eerste uitgavenpost waarop ondernemingen besparen wat indirecte gevolgen heeft voor de vraag naar LWC papier. Het voorzichtig economisch herstel in Europa slaagt er echter niet in de vraag naar LWC papier aan te wakkeren²³. Zo zien we dat de tijdschriftenmarkt in de loop van 2013 aankijkt tegen een dalende interesse voor gedrukte reclame die begin 2014 verder achteruitgaat²⁴. Digitale reclame kent een opmars en snoept op die manier marktaandeel af van de gedrukte reclame. Ook de concurrentiestrijd met andere papiersoorten²⁵ resulteert in verliezen aan marktaandeel als men de prijs niet verder laat dalen. Het ziet er naar uit dat het probleem niet langer toe te schrijven is aan conjuncturele invloeden, maar aan een structurele overcapaciteit op de markt. Daarenboven dreigen de verhoogde posttarieven in verschillende Europese landen het probleem te versterken²⁶.

Ook op de buitenlandse markt neemt de vraag naar LWC papier af. De exportvooruitzichten zien er dan ook niet erg rooskleurig uit²⁷. Een sterke euro speelt hierbij niet in de kaart van de exporteurs van LWC papier. Dit speelt des te meer een rol in een markt waar ongeveer een kwart van de productie bestemd is voor export²⁸.

²² FOEX, 25/02/2014

²³ FOEX 8/04/2014, FOEX 1/04/2014

²⁴ FOEX 11/03/2014

²⁵ FOEX 8/04/2014,

²⁶ FOEX 18/02/2014

²⁷ FOEX 15/10/2013

²⁸ FOEX, 5/11/2013

Houtvrij gestreken papier (op rollen)

In de loop van 2012 zwakt de prijs voor het houtvrij gestreken (CWF) papier geleidelijk aan af tot het begin 2013 in een versnelde daling terecht komt. Voorlopig bevindt de prijs zich boven het dieptepunt van 2010 (646 euro/ton), maar met 659 euro per ton bevindt het zich zeer dichtbij.

Het houtvrij gestreken papier vindt zoals het houthoudend gestreken papier zijn toepassing in tijdschriften en catalogi wat van hen directe concurrenten maakt. De concurrentiestrijd tussen leveranciers van CWF en LWC papier houdt de prijzen laag. Beide markten worden geconfronteerd met een overcapaciteit wat zorgt voor een verdere neerwaartse druk op de prijzen²⁹. Hierdoor komen de winstmarges van de papierproducten alsmear meer onder druk te staan³⁰.

Gezien het klein prijsverschil (6 euro per ton op 8/04/2014) tussen het goedkopere LWC (60g/m²) en het duurdere CWF (100g/m²) papier, neemt de interesse voor de houtvrije papiervariant toe. Deze laatste wordt vooral gebruikt voor het drukken van hoge kwaliteitstijdschriften en -catalogi. De toegenomen voorkeur voor CWF papier is evenwel niet voldoende om het probleem van overcapaciteit³¹ op te lossen. De markt voor LWC papier keek in 2013 aan tegen een afname van de Europese vraag met 7%³². De afbouw van het aanbod via een substantieel aantal capaciteitsluitingen de laatste 1,5 jaar kon de afname van de vraag niet compenseren³³. Daarenboven maakt de sterke euro³⁴ het de Europese papierexporteurs niet gemakkelijk. De interesse voor LWC papier vanuit het buitenland neemt af³⁵. Gezien de blijvende overcapaciteit op de markt, zijn er nieuwe capaciteitsluitingen voor 2014 aangekondigd³⁶.

Houtvrij ongestreken papier (vellen)

Sinds het laatste kwartaal van 2012 kent de prijs van het houtvrij ongestreken papier (A4 B-copy) een quasi permanente daling. Deze neerwaartse tendens is in belangrijke mate te verklaren door de door de crisis versnelde invoering van de 'paperless office'. De structurele daling van de vraag is evenwel minder sterk dan die van het tijdschriften- en catalogipapier³⁷. De papierprijs voor A4 B-copy papier bevindt zich begin april met 822 euro per ton ook nog verder van het dieptepunt in 2010 dan de prijzen voor LWC en CWF papier.

Op de buitenlandse markt zorgen substantiële capaciteitsverminderingen in de V.S. voor minder concurrentie, anderzijds zorgt de verzwakte economische groei in delen van Azië voor een groter aanbod aan Aziatisch houtvrij ongestreken papier³⁸. Algemeen genomen zien we dat er een zekere stabilisatie op de exportmarkt optreedt³⁹.

²⁹ FOEX, 11/03/2014

³⁰ FOEX, 15/10/2013

³¹ FOEX, 25/02/2014, 11/03/2014

³² FOEX, 25/02/2014

³³ FOEX, 1/04/2014

³⁴ FOEX, 11/03/2014

³⁵ FOEX, 8/04/2014

³⁶ FOEX, 18/02/2014

³⁷ FOEX, 8/04/2014

³⁸ FOEX, 25/02/2014

³⁹ FOEX, 8/04/2014

Gezien de verbeterde vraag- en aanbodbalans voor houtvrij ongestreken papier en de nood aan een betere winstmarge dingen de producenten naar hogere prijzen. Het ziet er evenwel niet naar uit dat de kopers hier snel mee zullen akkoord gaan⁴⁰. De markt blijft gekenmerkt door een overcapaciteit en de Europese capaciteit blijkt nog te zijn toegenomen ten opzichte van vorig jaar⁴¹.

Verpakkingspapier

Gezien het gelijkaardig prijsverloop van de verschillende types verpakkingspapier op basis van gerecycleerde vezels of OCC (Testliner2, Testliner3 en RB Fluting) bespreken we ze samen. De prijzen kennen het laatste jaar een graduele opmars. Deze start begin 2013 en komt ondertussen dicht in de buurt van de piek van midden juli 2011. Begin april komen de prijzen voor Testliner 2, Testliner 3 en RB Fluting uit op respectievelijk ongeveer 476, 453 en 449 euro per ton. Dit is beduidend hoger dan het dieptepunt dat midden augustus 2009 werd bereikt. Als we de prijsniveaus over een periode van 2006 tot nu vergelijken, besluiten we dat ze vrij hoog zijn.

Ook de andere twee verpakkingsoorten (Kraftliner Brown, en Kraftliner White Top) kennen een gelijkaardige prijsevolutie, zij het dat de prijsbewegingen van de verpakking Kraftliner Brown zich sterker en vroeger manifesteren dan die van Kraftliner White Top. Zo komt de prijsdaling voor beide verpakkingen tijdens de tweede helft van 2013 sterker tot uiting voor Kraftliner Brown. Deze prijsdaling werd in belangrijke mate veroorzaakt door een groeiende concurrentie vanuit Noord-Amerika en Rusland⁴² en komt er na een prijsverhoging in 2012 en de eerste helft van 2013. Kraftliner White Top is met ongeveer 752 euro per ton begin april de duurere variant van Kraftliner Brown die in diezelfde periode strandt op ongeveer 553 euro per ton. Dit is vrij hoog vergeleken met het dieptepunt in 2009. Ook over een langere periode bekeken, van 2006 tot nu, bevinden de prijzen zich op een hoog niveau.

2.1.4 Papierprijzen (België)

Sinds 2013 ondervinden de Europese prijzen voor druk- en schrijfpapier moeilijkheden om stand te houden, terwijl de Belgische papiervarianten eerder stabiliseren. Deze prijsstabilisatie in België heeft echter vooral te maken met het gebruik van lange termijn contracten waarin vaste prijsafspraken zitten vervat. Bijgevolg zullen prijswijzigingen van Europees grafisch papier pas later tot uiting komen in de Belgische papierprijzen. We zien naar het einde van 2013 dan ook de eerste tekenen van een prijsdaling zichtbaar worden.

Waar de prijsindex van het Belgisch houtvrij gestreken papier (maco z/h) nog toenam tijdens de eerste helft van 2013, komt de neerwaartse druk op de prijzen eind 2013 geleidelijk aan tot uiting. Ook de prijzen voor het houtvrij ongestreken (offset z/h) en houthoudend gestreken (maco m/h) papier vertonen vanaf die periode de eerste tekenen van een prijsafname.

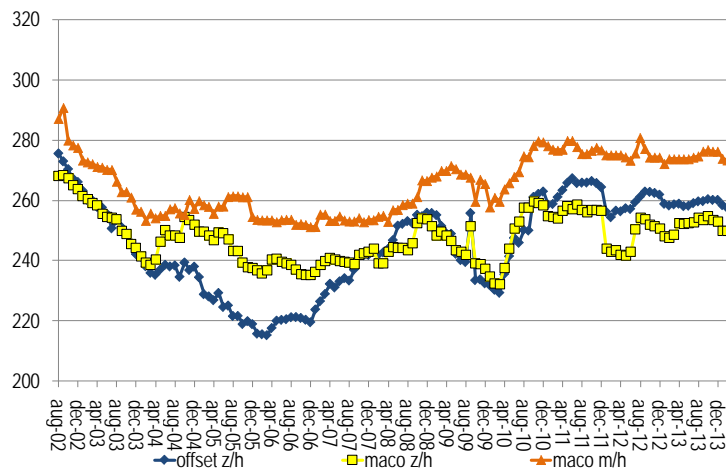
We stellen vast dat de Europese papierprijzen het tijdens de eerste helft van 2013 zwaarder te verduren krijgen dan de Belgische papierprijzen. Deze laatste houden beter stand, maar deze prijsstabilisatie wordt vooral in stand gehouden door lange termijn contracten. Het was dan ook te verwachten dat een uitgestelde prijsdaling zou volgen waarvan we de eerste signalen eind 2013 kunnen zien.

⁴⁰ FOEX, 1/04/2014

⁴¹ FOEX, 25/02/2014

⁴² FOEX, 17/12/2013

Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier

Bron: Febelgra (01-01-1973 = 100)

2.2 Conjunctuurbarmeter van de Nationale Bank van België

2.2.1 Papier en kartonnijverheid

Sinds de tweede helft van 2012 gaat de conjunctuurcurve voor de gehele papier- en kartonnijverheid erop achteruit. Dit is het gevolg van de sterk neerwaartse conjunctuur in het papier- en kartonfabricagesegment, cf. Figuur 2-1. De daling is zo sterk dat dit niet kan worden gecompenseerd door het herstel in het papier- en kartonverwerkingsegment. De indicatoren van de conjunctuurenquête bevestigen het huidig pessimisme in de sector; de activiteit is sterk afgenomen als gevolg van de afgezwakte binnen- en buitenlandse vraag en de totale orderpositie wordt negatiever beoordeeld.

Ondanks het huidig pessimisme, duiken er ook enkele positieve signalen op over de toekomstige vraag en werkgelegenheid in de gehele papier- en kartonnijverheid. Dit zorgt vanaf eind 2013 voor een lichte verbetering van de conjunctuurindicatoren waardoor de conjunctuurcurve zich voorlopig lijkt te herstellen. Dit is enerzijds het resultaat van een vertraagde achteruitgang van de conjunctuur in het fabricagesegment en anderzijds het gevolg van een aantrekkende conjunctuur in het verwerkingsegment.

De conjunctuur in het papier- en kartonfabricagesegment is in de loop van 2013 sterk achteruit gegaan en komt gevaarlijk dicht bij het niveau van het einde van 2008, toen de bankencrisis volop woedde. Het is een kwestie van tijd vóór het prijsniveau verder wordt uitgehold aangezien een herstel op korte termijn niet in zicht is. Hoewel de gemiddelde verzekerde activiteitsduur tijdens de maanden februari-april constant blijft, wijzen de brutoconjunctuurindicatoren naar beneden.

De conjunctuurcurve van het papier- en kartonverwerkingssegment kende in de loop van 2013 een onzeker herstel, maar slaagde er toch in om aan te trekken. Deze onzekerheid wordt tijdens de eerste 4 maanden van 2014 ook weerspiegeld in de gemiddelde verzekerde activiteitsduur. Toch wijzen de brutoconjunctuurindicatoren in deze periode naar boven en is een verder herstel in het vooruitzicht.

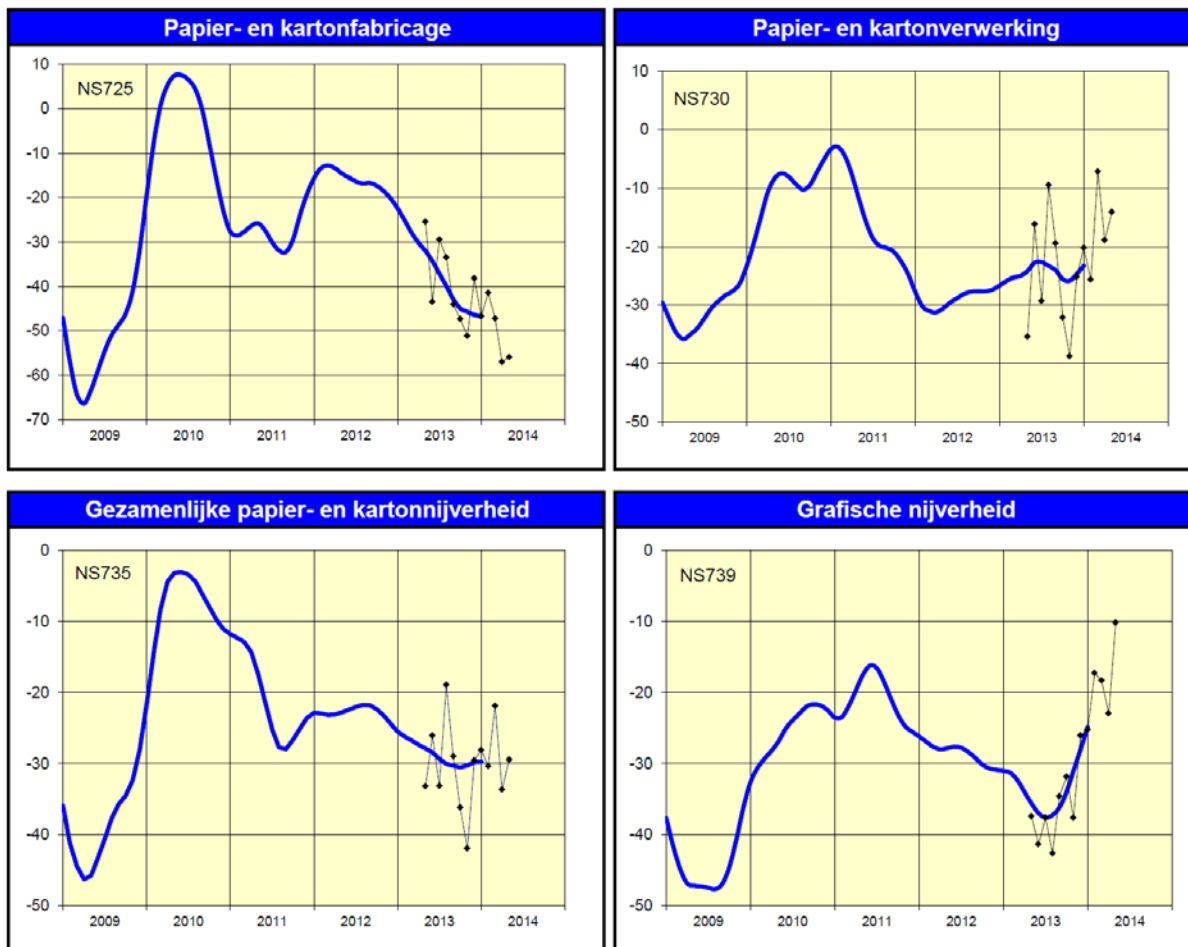
2.2.2 Grafische nijverheid

Na twee jaar van conjunctuurachteruitgang lijkt de grafische sector in de tweede helft van 2013 deze neerwaartse trend om te keren. In de maand november 2013 kleurden alle conjunctuurindicatoren positief. De vraag trekt zowel vanuit het binnen- als buitenland aan. De traditionele opleving van de grafische activiteiten tijdens de tweede jaarthelft is hier niet vreemd aan.

Toch houdt de opwaartse trend ook begin 2014 aan. Dit heeft in belangrijke mate te maken met de geleidelijke aantrekking van de economische activiteit. Deze positieve impuls zal men vooral op de markt voor reclamdrukwerk voelen aangezien dit een conjunctuurgevoelig segment is. Ondernemingen beschikken geleidelijk aan terug over meer financiële ademruimte om in advertenties en reclame te investeren. Een extra stimulans is afkomstig van de verkiezingen van 25 mei 2014 die voor meer vraag naar verkiezingsdrukwerk zullen zorgen in de eerste helft van 2014. Meer vraag naar drukwerk, zowel vanuit het binnen- als buitenland heeft een gunstig effect op de prijzen. Dit wordt door de conjunctuurenquête van de NBB van april bevestigd. Aangezien de respondenten verwachten dat de vraag verder zal aantrekken, geloven zij dat de verkoopprijzen nog zullen toenemen en de werkgelegenheid zal verbeteren.

Toch zien we in de loop van de eerste vier maanden van 2014 de gemiddelde verzekerde activiteitsduur afnemen van 1,9 maanden naar 1,7 maanden. Ondanks de optimistische voorspellingen, blijft de herleving van de conjunctuur in de grafische sector fragiel en sterk afhankelijk van het verder economisch herstel van de economie. Zo kent de conjunctuur in de grafische sector sterke fluctuaties. Alarmerend is de daling van zowel de binnenlandse als de buitenlandse vraag naar grafische producten in de conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België van augustus 2014.

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

Bron: Nationale Bank van België, april 2014

2.3 Omzet

Hoewel de conjunctuur in het papier- en kartonfabricagesegment (17.1) in 2013 sterk is achteruit gegaan, realiseert de subsector in 2013 meer omzet dan in 2012, cf. Tabel 2-1. Een toename van 4,7% in 2013 zorgt, sinds de daling in 2012, opnieuw voor een omzetverhoging. Gezien de sterke terugval van de omzet in de crisisjaren 2008 en 2009, slaagt de bescheiden opwaartse trend er echter niet in om het omzetsniveau boven het gemiddelde van de periode 2005-2013 te tillen.

De omzet van het papier- en kartonverwerkingsegment (17.2) deelde pas in 2009 in de klappen, maar nam vanaf 2010 opnieuw een positieve wending. Deze positieve trend wordt doorgetrokken tot in 2013 waar met een bescheiden omzettoename van 1,2% het hoogste omzetsniveau sinds 2005 wordt bereikt.

Hetzelfde geldt voor de papier- en kartonsector in zijn geheel waar met een omzettoename van 2,1% in 2013 een nieuwe piek wordt bereikt sinds 2005 en dit na een licht omzetverlies in 2012. Deze lichte toename zorgt voor een stabilisatie van de omzet, die niet werd voorspeld door de conjunctuur indicatoren voor de papier- en kartonnijverheid. De omzetstijging is namelijk in belangrijke mate te danken aan het groeiend succes van het verpakkingspapier wiens productie en prijs aantrekt, door het succes van o.a. online aankopen.

Het aangegeven conjunctuurherstel in de grafische sector sinds de tweede helft van 2013 heeft zich totnogtoe niet in een omzetgroei gematerialiseerd. We merken hoogstens een afremming van de dalende trend die in 2011 opnieuw groter werd. De omzet boert in 2013 dus opnieuw achteruit met 3,5%. Hiermee kent de sector reeds 6 jaren van continu achteruitgang. Dit is het resultaat van een omzetsdaling (continu sinds 2008 in de subsector van de drukkerijen). In 2013 daalt de omzet van de drukkerijen immers verder met bijna 4%. De neerwaartse trend manifesteert zich in 2013 ook in de uitgeverijensector met 3,2%. In 2011 werd deze neerwaartse trend in de uitgeverijensector wel éénmalig onderbroken door een toename van bijna 2%. Dit alles heeft ertoe geleid dat de omzetsniveaus van zowel de uitgeverijen als de drukkerijen zich in 2013 op het laagste peil sinds 2005 bevinden. Naast een verminderde productie is ook de lage prijszetting een mogelijke verklaring voor de lage omzet van grafische bedrijven. Volgens de laatste conjunctuurenquête van Febelgra uiten 86% van de respondenten hun bezorgdheid over de prijzenoorlog die tussen grafische bedrijven woedt⁴³.

Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - miljoenen euro's

Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften, e.a. uitgeverijen*	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische sector
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18
2005	2.096,2	2.535,8	4.632,0	3.217,5	3.329,7	41,5	6.588,7
2006	2.067,4	2.525,0	4.592,4	3.397,2	3.476,8	41,2	6.915,2
2007	2.171,3	2.636,8	4.808,1	3.434,3	3.546,1	34,9	7.015,3
2008	1.701,8	2.983,7	4.685,5	3.427,9	3.437,6	31,6	6.897,1
2009	1.178,7	2.731,8	3.910,5	3.274,0	3.130,3	26,6	6.430,9
2010	1.182,0	2.939,4	4.121,4	3.269,0	3.125,1	29,1	6.423,2
2011	1.234,8	3.512,6	4.747,4	3.329,6	3.018,0	35,4	6.383,0
2012	1.201,8	3.563,0	4.764,8	3.141,8	2.908,2	16,2	6.066,2
2013	1.258,7	3.604,1	4.862,8	3.040,1	2.795,0	17,0	5.852,1
2006/2005	-1,4%	-0,4%	-0,9%	5,6%	4,4%	-0,7%	5,0%
2007/2006	5,0%	4,4%	4,7%	1,1%	2,0%	-15,3%	1,4%
2008/2007	-21,6%	13,2%	-2,5%	-0,2%	-3,1%	-9,5%	-1,7%
2009/2008	-30,7%	-8,4%	-16,5%	-4,5%	-8,9%	-15,8%	-6,8%
2010/2009	0,3%	7,6%	5,4%	-0,2%	-0,2%	9,4%	-0,1%
2011/2010	4,5%	19,5%	15,2%	1,9%	-3,4%	21,6%	-0,6%
2012/2011	-2,7%	1,4%	0,4%	-5,6%	-3,6%	-54,2%	-5,0%
2013/2012	4,7%	1,2%	2,1%	-3,2%	-3,9%	4,9%	-3,5%

* exclusief uitgeverijen van software

Bron: Statbel op basis van de btw-aangiften (de gegevens van de laatste 2 jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen herzien worden)

2.4 Productie en investeringen

Productie

De productietoename van verse pulp in 2013 met 1,2%, cf. Tabel 2-2, heeft in dat jaar niet geleid tot een verhoogde papier- en kartonproductie. Deze daalde in het desbetreffende jaar zelfs met 1,3%. Hieruit kunnen we besluiten dat de binnenlandse papierproducenten de extra geproduceerde verse pulp niet hebben afgenomen, tenzij ze een deel van de gerecycleerde pulp als grondstof voor hun papier- en kartonproductie hebben vervangen door verse pulp. Dit is echter onwaarschijnlijk aangezien gerecycleerde pulp sinds 1990 een groeiend succes kent in België⁴⁴. Dit succes neemt verder toe in een omgeving waar het milieubewustzijn toeneemt en er meer vraag is naar milieuvriendelijke producten.

⁴³ Conjunctuurenquête Febelgra, Factua maart 2014

⁴⁴ <http://www.cobelpa.be/nl/pu19.html>

Ondanks de afwezigheid van een voldoende hoge vraag, is het voor pulpproducenten moeilijk om hun aanbod hier flexibel op af te stemmen. Het productieproces van pulp is vrij rigide en kan niet op om het even welk moment worden onderbroken in rustige periodes. Daarom zien we dat pulpproducenten ook in rustige periodes evenveel blijven produceren. Het aanbodoverschot aan pulp wordt dan opgeslagen in afwachting tot de vraag aantrekt.

De gedaalde papierproductie in 2013 met 1,3% is uitsluitend toe te schrijven aan de verminderde productie van het grafisch papier met 2,3%. De tendens tot vermindering of sluiting van de productiecapaciteit in grafisch papier zien we in heel Europa terug komen, cfr. 2.1.3. Er is een overcapaciteit op de markt en zolang dit blijft bestaan, zal de productiecapaciteit verder krimpen. In België concentreert de inkrimping van de productiecapaciteit zich in 2013 enkel op de markt van houthoudend of krantenpapier. De papierproducenten bouwen hun aanbod af als antwoord op een verminderde vraag naar krantenpapier. Naast het groeiend aandeel digitale lezers weegt ook de tendens naar kleinere formaten en een kleiner aantal pagina's per exemplaar op de vraag naar papier. Dit doet dan ook de volumes dalen⁴⁵. Anderzijds zorgt een verminderde productiecapaciteit voor een betere balans tussen vraag en aanbod van krantenpapier wat een positieve impact kan hebben op de toekomstige prijs voor krantenpapier.

De productie van papier voor huishoudelijk of technisch gebruik stabiliseert nagenoeg in 2013.

De productie van verpakkingen groeit het 5de jaar op rij, zij het dat de groei sinds 2010 ieder jaar kleiner wordt. De verpakkingsector beschikt over het voordeel dat het niet moet opboksen tegen digitale alternatieven omdat deze niet bestaan en ook niet wenselijk zijn. Verder doet het succes van e-commerce de huis-aan-huisleveringen toenemen die op hun beurt de vraag naar verpakkingen doen toenemen.

Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - jaarlijkse cijfers

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	%2008/ 2007	%2009/ 2008	%2010/ 2009	%2011/ 2010	%2012/ 2011	%2013/ 2012
Pulp*	513.425	510.596	471.433	498.388	503.352	494.708	500.623	-0,6%	-7,7%	5,7%	1,0%	-1,7%	1,2%
dagblad-/schrijf-/drukpapier	1.481.652	1.466.206	1.298.092	1.457.607	1.427.210	1.452.373	1.419.557	-1,0%	-11,5%	12,3%	-2,1%	1,8%	-2,3%
waarvan houtvrij papier	n.b.	474.850	452.050	467.474	441.274	471.307	473.310	n.b.	-4,8%	3,4%	-5,6%	6,8%	0,4%
waarvan houthoudend papier (krantenpapier)	n.b.	991.355	846.042	990.133	985.936	981.066	946.247	n.b.	-14,7%	17,0%	-0,4%	-0,5%	-3,5%
verpakpapier en -karton	341.799	322.879	382.764	408.083	431.098	447.785	453.786	-5,5%	18,5%	6,6%	5,6%	3,9%	1,3%
huishoud./toilet papier + technisch papier	146.109	145.982	115.329	108.309	102.293	107.862	107.969	-0,1%	-21,0%	-6,1%	-5,6%	5,4%	0,1%
Totaal papier en karton	1.969.560	1.935.066	1.796.185	1.973.999	1.960.601	2.008.020	1.981.312	-1,8%	-7,2%	9,9%	-0,7%	2,4%	-1,3%

* exclusief gerecycleerde pulp

Bron: Cobelpa

⁴⁵ FOEX, 15/01/2013

De eerste tekenen van het economisch herstel in België komen tot uiting in de productiecijfers van het eerste kwartaal van 2014. Zowel in de pulp- als de papiersector gaan de volumes naar omhoog. De pulpproducenten realiseren een meerproductie van 4,1% dat voor een groot deel zal worden afgenomen door de binnenlandse papierproducenten. Deze papierproducenten wendden de extra pulp aan om zowel meer verpakkingspapier, huishoudelijk/technisch papier, als grafisch papier te produceren. Het economisch herstel stimuleert de consumptie wat de vraag naar verpakkingen doet toenemen. Het creëert ook meer financiële ademruimte voor bedrijven om hun reclamebestedingen nieuw leven in te blazen wat de vraag naar grafisch papier stimuleert. Tijdens het eerste kwartaal van 2014 neemt de papierproductie in België toe met 3%.

Tabel 2-3: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - 3 maandelijks cijfers

	3m 2009	3m 2010	3m 2011	3m 2012	3m 2013	3m 2014	% 3m 2011/2010	% 3m 2012/2011	% 3m 2013/2012	% 3m 2014/2013
Pulp*	121.063	124.863	127.122	124.021	127.227	132.477	1,8%	-2,4%	2,6%	4,1%
dagblad-/schrijf-/drukpapier	296.929	353.340	356.687	360.654	359.350	369.804	0,9%	1,1%	-0,4%	2,9%
verpakpapier en -karton	90.169	105.833	107.040	109.620	111.000	114.510	1,1%	2,4%	1,3%	3,2%
huishoud./toilet papier + technisch papier	29.686	28.164	26.127	28.112	26.625	27.520	-7,2%	7,6%	-5,3%	3,4%
Totaal papier en karton	416.784	487.337	489.854	498.386	496.975	511.834	0,5%	1,7%	-0,3%	3,0%

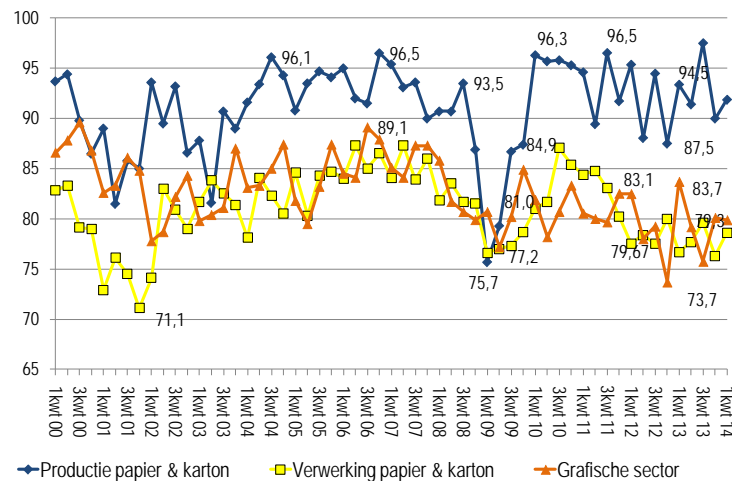
* exclusief gerecycleerde pulp
Bron: Cobelpa

Als de productie in 2013 werd afgebouwd door bepaalde delen van de productiecapaciteit stil te leggen, zullen we dit terug zien in de evolutie van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. In de papier en kartonfabricage sector stellen we vast dat de bezettingsgraad afneemt van 93,4% in het eerste kwartaal van 2013 tot 90% in het laatste kwartaal van 2013, cf. Grafiek 2-5. De productieafname in de papiersector in 2013 is dus (deels) het gevolg van een tijdelijke afbouw van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Naar het eerste kwartaal van 2014 toe trekt de bezettingsgraad opnieuw aan tot 91,9%. Ook de productie van papier en karton wordt opgevoerd, opnieuw zien we hier het effect van de aanpassing van de bezettingsgraad op de productie van papier en karton.

Wat de verwerking van papier en karton betreft, belandt de bezettingsgraad van de productiecapaciteit eind 2013 iets lager dan begin 2013. Tijdens het eerste kwartaal van 2014 neemt de bezettingsgraad toe tot 78,6%, toch blijft dit laag als we dit vergelijken met de gemiddelde bezettingsgraad van 82,4% in de periode van 2000 tot nu. Dit is voornamelijk te wijten aan de lage bezettingsgraden in de segmenten van het vouwkarton en de flexibels. Deze moeilijke economische situatie uit zich ook in een afbouw van het aantal ploegen waarmee wordt gewerkt. De vierde ploeg is hierdoor opgedoekt en de derde ploeg wordt minder frequent ingezet.

In de grafische nijverheid stellen we eind 2013 ook een lagere bezettingsgraad van de productiecapaciteit vast ten opzichte van het begin van dat jaar. Gezien de omzetzakelijkheid in 2013 zal een productieverlaging vermoedelijk aan de basis van een lagere bezettingsgraad liggen. Ondanks de opleving van de conjunctuur, cf. 0, slagen de drukkerijen en uitgeverijen er niet in hun bezettingsgraad te verhogen in 2013, noch in het eerste kwartaal van 2014.

Grafiek 2-5: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in%)

Bron: NBB

Om de gewijzigde bezettingsgraden correct te kunnen interpreteren is het nodig om de link te leggen met de faillissements- en investeringsgegevens (respectievelijk Tabel 2-10 en Tabel 2-4). Zo kan de bezettingsgraad zijn afgebouwd door minder te produceren met de bestaande capaciteit, maar kan dit ook het resultaat zijn van een uitbreiding met nieuwe productiecapaciteit.

Met een verminderde productie, een dalend aantal faillissementen en een investeringskrimp in de papier en kartonsector kunnen we besluiten dat de belangrijkste oorzaak van de gedaalde bezettingsgraad in de papiersector in het laatste kwartaal van 2013 het tijdelijk stil leggen is van bestaande productiecapaciteit door het gebrek aan vraag.

In het eerste kwartaal van 2014 trekt de bezettingsgraad opnieuw aan. Dit kan het gevolg zijn van de heropstart van bestaande productiecapaciteit als antwoord op een voorzichtige aantrekking van de vraag. Een bijkomende oorzaak kan worden gezocht in de afbouw van de productiecapaciteit door faillissementen onder de veronderstelling dat er geen intrede van nieuwe of geen uitbreiding van bestaande productiecapaciteit is gebeurd. In het eerste kwartaal van 2014 is de faillissementsgraad iets hoger dan in het eerste kwartaal van 2013.

Een verwachte opleving van de conjunctuur in de grafische sector leidt in 2013 niet tot een toename van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Dit is het gevolg van een verminderde productie (cf. gedaalde bruto-omzet) en in mindere mate door een uitbreiding van de productiecapaciteit in de uitgeverijsector met een extra investeringsinjectie van 23% ten opzichte van 2012. Vermoedelijk hebben beiden een sterkere invloed op de bezettingsgraad dan de toename van het aantal faillissementen en de investeringskrimp in de drukkerijsector met 19%.

Investerings

De investeringen vormen een belangrijke indicator voor de toekomstige dynamiek van de sector. Voor deze analyse baseren we ons op cijfers afkomstig van de btw-aangiften.

De papiersector in zijn geheel investeert in 2013 ongeveer 28% minder dan in 2012. Zowel het fabricage- als het verwerkingsegment boeten in aan investeringen met respectievelijk ongeveer 13% en 34%. Voor het fabricagesegment betekent dit een verdere afbrokkeling van het investeringsniveau dat reeds zeer laag was in vergelijking met de andere onderzochte jaren.

Investeringsen zijn echter ook cyclisch en in het segment van de fabricage van papier en karton betekent dit dat na lange periodes van investeringafname een forse toename kan volgen door de aankoop van een nieuwe machine of nieuw materieel. Dit cyclisch verloop komt duidelijk naar voor in het verwerkingssegment waar de investeringen in 2012 een flinke toename kenden van circa 41% alvorens ze in 2013 opnieuw worden afgebouwd met ongeveer 34%.

De grafische sector ziet zijn investeringsniveau in 2013 opnieuw afnemen ondanks een positieve eerste jaarhelft. Deze positieve impuls komt uitsluitend uit de hoek van de uitgeverijensector die in de loop van 2013 zijn investeringen met bijna 24% optrekt. Dit past binnen een cyclisch verloop van de investeringen; de laatste investeringsinjectie dateert van 2010 met ongeveer 38%. De drukkerijen daarentegen kijken aan tegen een daling van hun investeringen met ongeveer 19%. Door deze verdere daling van de investeringen in 2013 evolueert de subsector van de drukkerijen naar het laagste investeringsniveau sinds 2005.

Tabel 2-4: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijkse en driemaandelijke btw-aangiften - miljoenen euro's

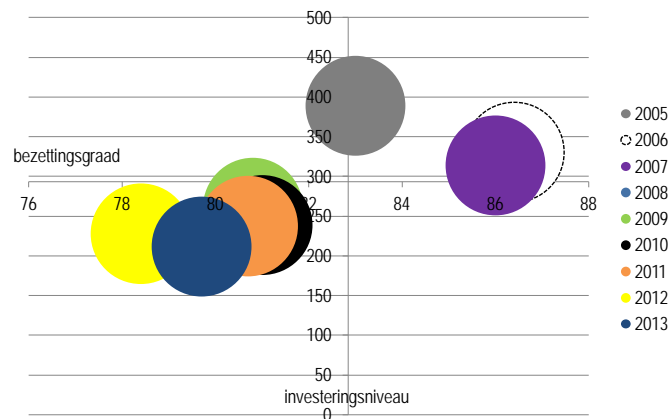
Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften, e.a. uitgeverijen*	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische sector
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18+58
2005	56,2	111,9	168,1	83,6	298,0	7,4	389,0
2006	41,6	109,6	151,2	52,8	272,0	5,7	330,5
2007	83,5	90,9	174,4	55,6	252,0	6,4	314,0
2008	93,5	93,6	187,1	69,5	209,9	2,7	282,1
2009	83,8	78,4	162,2	64,3	192,3	4,1	260,7
2010	69,6	83,0	152,6	88,9	148,2	1,5	238,6
2011	46,4	78,9	125,3	69,4	165,5	2,5	237,4
2012	44,0	111,6	155,6	64,0	162,6	1,6	228,2
2013	38,2	73,7	111,9	79,1	131,1	1,5	211,7
2006/2005	-26,0%	-2,1%	-10,1%	-36,8%	-8,7%	-23,0%	-15,0%
2007/2006	100,7%	-17,1%	15,3%	5,3%	-7,4%	12,3%	-5,0%
2008/2007	12,0%	3,0%	7,3%	25,0%	-16,7%	-57,8%	-10,2%
2009/2008	-10,4%	-16,2%	-13,3%	-7,5%	-8,4%	51,9%	-7,6%
2010/2009	-16,9%	5,9%	-5,9%	38,3%	-22,9%	-63,4%	-8,5%
2011/2010	-33,3%	-4,9%	-17,9%	-21,9%	11,7%	66,7%	-0,5%
2012/2011	-5,2%	41,4%	24,2%	-7,8%	-1,8%	-36,0%	-3,9%
2013/2012	-13,2%	-34,0%	-28,1%	23,6%	-19,4%	-6,3%	-7,2%

* exclusief uitgeverijen van software (58.2)

Bron: Statbel op basis van de btw-aangiften (de gegevens van de laatste twee jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen herzien worden) (niet voor publicatie)

Een laag investeringsniveau binnen de grafische industrie gaat doorgaans gepaard met een lage bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Als de bezettingsgraad laag is, is er namelijk weinig impuls om te investeren in nieuwe capaciteit. In Grafiek 2-6 bekijken we de relatie tussen het investeringsniveau en de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Naar analogie met de andere onderzochte jaren zien we dat onze stelling ook opgaat voor 2013.

Grafiek 2-6: Bezettingsgraad productiecapaciteit in relatie tot het investeringsniveau van de grafische sector (NACE 18+58)

Bron: NBB en Statbel

Bezettingsgraden onder 80% komen weinig voor in de grafische sector. Toch stellen we vast dat de gemiddelde bezettingsgraden in 2012 en 2013 met respectievelijk 78,4% en 79,7% zich onder deze 80% grens bevinden. Een lage bezettingsgraad blijft voorlopig ook in het eerste kwartaal van 2014 domineren met 79,9%.

De overcapaciteit in de grafische sector versterkt de concurrentie tussen producenten. Bijgevolg zullen zij meer concurreren op prijzen dan voorheen, wat ook blijkt uit de conjunctuurenquête van Febelgra voor het laatste kwartaal van 2013⁴⁶: 86% van de respondenten beschouwt de prijzenoorlog tussen grafische bedrijven als veruit het belangrijkste risico voor hun voortbestaan. Als bedrijven op hun winstmarge beknipten, zal dit ook een effect hebben op hun investeringsportefeuille. Dit is in 2013 duidelijk het geval voor de drukkerijen die zich al geconfronteerd zien met een relatief laag investeringsniveau. In de uitgeverijensector geeft de injectie van 23% meerinvesteringen in 2013 ten opzichte van 2012 een extra impuls, maar versterkt het anderzijds de overcapaciteit op de markt.

2.5 Buitenlandse handel

Om een beeld te krijgen over het concurrentievermogen van de papier- en grafische sector in het buitenland, bekijken we zijn internationale handelspositie in Tabel 2-5.

De uitvoer⁴⁷ van pulp, in miljoen euro, is in 2013 afgenomen met 7,3%, terwijl de invoer steeg met 2,4% wat het handelsbalanstekort voor pulp verder doet oplopen van 19,6 miljoen euro tot 64,6 miljoen euro. In volumes daalde de in- en uitvoer van pulp en dit omwille van de sterk gedaalde doorvoer.

Over een ruimere periode van 2007 tot en met 2013 bekeken is de import en export van pulp sterk afgenomen met ongeveer 34%. Dit is grotendeels het gevolg van de verzwakking van de internationale positie van de Belgische chemische pulp, meerbepaald de subcategorie op basis van soda en sulfaat (4703). Niettemin blijft deze categorie het belangrijkste import/exportproduct voor de pulpsector in België.

⁴⁶ Conjunctuurenquête Febelgra, Factua maart 2014

⁴⁷ Internationale handelscijfers zijn inclusief verse en gerecycleerde pulp in tegenstelling tot de productiecijfers in tabel 2-2. Toch kan dit verschil in samenstelling van data geen relevante afwijking teweeg brengen, aangezien de import/export in gerecycleerde pulp slechts een marginaal aandeel inneemt van de totale export/import van pulp.

Dat de Belgische pulp en papiersector in 2013 toch licht aan concurrentievermogen wint ten opzichte van het buitenland, is uitsluitend te wijten aan de papiersector. De uitvoer van papier en karton neemt in 2013 in mindere mate af dan de invoer waardoor het handelsbalanstekort verkleint opzichte van 2012. Toch blijft het tekort met bijna 337 miljoen euro groot.

Kenmerkend voor de papiersector is dat belangrijke import- en exportproducten grotendeels dezelfde zijn. Ook de opwaartse en neerwaartse trends binnen specifieke papiercategorieën blijken zowel aan de import- als exportzijde dezelfde te zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor vinden we in de functie van België als belangrijk Europees doorvoerland. Vaak worden geïmporteerde goederen verder geëxporteerd naar de omliggende landen.

Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in de waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's

Producten	2007	2010	2011	2012	2013	2013/2012	2012/2011	2013/2007
	euros	euros	euros	euros	euros	%	%	%
Uitvoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)								
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	587,7	513,4	383,1	364,0	352,9	-3,1%	-5,0%	-40,0%
Totaal pulp	659,2	585,0	447,6	463,3	429,7	-7,3%	3,5%	-34,8%
4707 Papier en karton voor het herugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	202,6	374,5	278,4	217,6	-21,8%	-25,7%	-
4801 Kranlenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	189,1	130,6	185,3	221,6	186,6	-15,8%	19,6%	-1,3%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	374,3	558,1	364,3	353,0	357,5	1,3%	-3,1%	-4,5%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	223,5	252,9	153,4	114,2	102,2	-10,5%	-25,6%	-54,3%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag op rollen > 15 cm breedte of in bladen	-	360,9	213,5	245,2	283,0	15,4%	14,8%	-
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	946,0	968,5	996,0	943,3	-5,3%	2,8%	-1,1%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	340,5	321,8	321,8	317,2	292,2	-7,9%	-1,4%	-14,2%
4813 Sigaretenpapier op maat gesneden, of in vellen of gerold	72,8	71,5	80,4	77,3	81,5	5,4%	-3,9%	12,0%
4814 Behangpapier en wandbekleding waarvan de voorzijde voorzien van een deklaag of kunstof	73,2	74,4	78,6	84,0	93,4	11,2%	6,9%	27,6%
4818 Papier van de soort gebruikt voor lolliepapier en voor dergelijk papier	639,2	513,8	674,8	233,3	251,0	7,6%	-65,4%	-60,7%
4819 Dozen, zakken, hozen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik	566,8	525,1	510,0	543,6	546,3	0,5%	6,6%	-3,6%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	62,1	75,3	59,7	62,4	60,8	-2,6%	4,5%	-2,1%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	103,9	97,4	101,6	97,8	99,3	1,5%	-3,7%	-4,4%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	44,9	114,2	84,8	93,3	88,8	-4,8%	10,0%	97,8%
Totaal papier en karton	4117,7	4306,9	4401,1	3940,1	3817,0	-3,1%	-10,5%	-
Totaal uitvoer	4776,9	4891,9	4848,7	4403,4	4246,7	-3,6%	-9,2%	-
Invoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)								
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	646,6	524,2	388,6	366,8	384,6	4,9%	-6%	-41%
Totaal pulp	753,2	614,9	486,5	482,9	494,3	2,4%	-1%	-34%
4707 Papier en karton voor het herugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	292,6	236,7	173,5	135,5	-21,9%	-27%	-
4801 Kranlenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	152,1	190,8	116,7	120,8	94,8	-21,5%	4%	-38%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	671,2	354,9	584,2	576,5	518,7	-10,0%	-1%	-23%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	291,1	170,0	264,1	212,6	213,1	0,2%	-20%	-27%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag op rollen > 15 cm breedte of in bladen	326,6	231,0	392,6	446,7	460,1	3,0%	14%	41%
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	1002,2	1000,7	937,8	850,8	-9,3%	-6%	-11%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	321,5	287,6	340,6	349,7	353,6	1,1%	3%	10%
4813 Sigaretenpapier op maat gesneden, of in vellen of gerold	15,1	24,4	33,9	31,0	31,2	0,6%	-9%	107%
4814 Behangpapier en wandbekleding waarvan de voorzijde voorzien van een deklaag of kunstof	35,3	35,1	37,4	37,6	32,6	-13,3%	1%	-8%
4818 Papier van de soort gebruikt voor lolliepapier en voor dergelijk papier	512,1	670,6	551,9	267,8	275,9	3,0%	-51%	-46%
4819 Dozen, zakken, hozen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik	528,7	493,6	553,0	562,9	566,6	0,7%	2%	7%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	71,9	60,6	74,6	71,3	62,0	-13,0%	-4%	-14%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	93,9	101,8	115,6	116,5	117,8	1,1%	1%	25%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	111,0	73,8	123,1	123,6	113,1	-8,5%	0%	2%
Totaal papier en karton	4556,8	4395,6	4687,3	4294,4	4089,3	-4,8%	-8%	-
Totaal invoer	5310,0	5010,5	5173,8	4777,3	4583,6	-4,1%	-8%	-
Handelsbalans papiersector (uitvoer-invoer)	-533,1	-118,6	-325,1	-373,9	-336,9			

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het instituut voor de Nationale rekeningen/NBB

De grafische sector verliest in 2013 sterk aan concurrentievermogen tegenover het buitenland. Het handelsbalansoverschot wordt meer dan gehalveerd ten opzichte van 2012 en strandt op 53,8 miljoen euro. Dit is te wijten aan de exportvolumes die sterker daalden dan de importvolumes (11%>5%). Het advertentiemateriaal (4911) verliest het grootste aandeel (-15%) in de export van grafische producten. De markt van het reamedrukwerk is in belangrijke mate afhankelijk van conjunctuurschommelingen wat het moeilijk maakt om stand te houden in een langere periode van laagconjunctuur. Het beginnend herstel van de economie in de Eurozone en sommige buurlanden in 2013 is voorlopig te zwak om de buitenlandse vraag naar Belgische grafische producten en dus ook naar advertentiemateriaal te laten aantrekken.

Daarenboven moet het reclame drukwerk een deel van de koek afstaan aan de online en digitale reclame waarvan het belang en het aanbod verder toeneemt. Dit laatste geldt ook voor de kranten en de tijdschriften (4902) en de boeken en brochures (4901) die hun export zien afnemen met respectievelijk 11% en 6%.

Tabel 2-6: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten - in miljoenen euro's

Producten	2007	2010	2011	2012	2013	2013/2012	2012/2011	2013/2007
	euro	euro	euros	euros	euros	%	%	%
Uitvoer van de grafische sector in waarde (in miljoenen euro's)								
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	343,4	401,2	256,2	231,9	219,0	-6%	-9%	-36%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	205,1	259,7	249,8	228,3	204,0	-11%	-9%	-1%
4911 Advertentiemateriaal en commerciële catalogi, inclusief afbeeldingen en foto's	525,0	242,3	586,0	595,6	509,0	-15%	2%	-3%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	1161,9	1062,7	1152,6	1116,2	989,7	-11%	-3%	-15%
Invoer van de grafische sector in waarde (in miljoenen euro's)								
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	428,6	260,1	407,8	405,5	361,4	-11%	-1%	-16%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	277,9	232,8	254,4	239,7	236,6	-1%	-6%	-15%
4911 Advertentiemateriaal en commerciële catalogi, inclusief afbeeldingen en foto's	203,6	505,3	286,8	281,3	268,7	-4%	-2%	32%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	978,4	972,6	1019,4	990,2	935,9	-5%	-3%	-4%
handelsbalans (uitvoer-invoer)	183,5	90,09	133,1	126,0	53,8			

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het instituut voor de Nationale rekeningen/NBB

Tijdens de tweede helft van 2013 en het eerste kwartaal van 2014 kent de euro ten opzichte van de dollar een waardetoeename. Dit maakt de Belgische producten minder aantrekkelijk voor het buitenland wat niet in de kaart speelt van papier- en grafische exporteurs. Vermoedelijk zal dit een negatief effect hebben op de nog te ontvangen exportcijfers voor het eerste kwartaal van 2014.

2.6 Werkgelegenheid

2.6.1 Inleiding

Om een beeld te kunnen vormen over de situatie van de werkgelegenheid binnen de papier- en grafische sector, analyseren we achtereenvolgens de evolutie van het aantal werknemers per NACE-code en per paritair comité, het aantal tijdelijke werklozen en het aantal faillissementen. We dienen hierbij twee zaken op te merken: (1) De RSZ- gegevens in Tabel 2-7 en Tabel 2-8 omvatten de evolutie in de werknemersaantallen ten gevolge van de intrede van nieuwe bedrijven, de groei van bestaande bedrijven, losse ontslagen en ontslagen ten gevolge van een faillissement. De faillissementscijfers in Tabel 2-10 en Tabel 2-11 lichten hier één onderdeel uit, namelijk de laatst vermelde vorm. Dit verschil is belangrijk om in acht te nemen bij de vergelijking van beide tabellen. (2) De RSZ gegevens per NACE-code en per paritair comité (PC) overlappen grotendeels, maar het verschil bestaat erin dat werknemers afkomstig van bedrijven uit andere sectoren dan de papier- en grafische sector toch actief kunnen zijn in deze laatstgenoemde of dat bedrijven actief in de papier en grafische sector bepaalde van hun werknemers inschrijven in een paritair comité dat niet direct gelinkt is met de sector (bv. voor transport). Hun werknemers zijn dan ingeschreven in een ander PC dan PC 129, 130, 136, 142.03, 221 en 222.

2.6.2 Werknemersgegevens

Uit de analyse van de RSZ- werknemersgegevens per NACE-code in Tabel 2-7 blijkt dat het aantal arbeidsplaatsen in de papierindustrie in het derde kwartaal van 2013 verder afneemt tot 12.219. Dit is het laagste peil sinds 2008. Het aantal arbeidsplaatsen nam zowel in het fabricage- (+/- NACE 17.12 vervaardiging van papier en karton) als verwerkingsegment (NACE 17.2 vervaardiging van artikelen van papier en karton) af ten opzichte van het derde kwartaal van 2012.

Toch zien we in het verwerkingsegment de eerste drie kwartalen van 2013 een lichte aangroei van het aantal bedienden in tegenstelling tot de arbeiders die in aantal gestaag afnemen. Hetzelfde zien we gebeuren in het fabricagesegment, uitgezonderd van het tweede kwartaal van 2013.

Uit Tabel 2-8 kunnen we afleiden dat het toegenomen aantal bedienden in de papiersector tijdens de eerste drie kwartalen van 2013 afkomstig is uit de PC's 221 (bedienden uit de papierenijverheid) en 222 (bedienden voor de papier- en kartonbewerking). Deze opwaartse trend slaagt er echter niet in om de afvloeiing van het aantal arbeiders in de papiersector te compenseren en de afbouw van het personeelsbestand tegen te houden.

Tabel 2-7: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak

NACE-code		3 kw 2010	4 kw 2010	1 kw 2011	2 kw 2011	3 kw 2011	4 kw 2011	1 kw 2012	2 kw 2012	3 kw 2012	4 kw 2012	1 kw 2013	2 kw 2013	3 kw 2013
17.12	Vervaardiging van papier en karton													
	arbeiders	2.397	2.376	2.374	2.382	2.384	2.382	2.359	2.363	2.357	2.355	2.353	2.322	2.310
	bedienden	1.025	1.023	1.036	1.022	1.032	1.036	1.020	1.015	1.001	995	998	993	995
	totaal	3.422	3.399	3.410	3.404	3.416	3.418	3.379	3.378	3.358	3.350	3.351	3.315	3.305
17.2	Vervaardiging van artikelen van papier of karton													
	arbeiders	6.907	6.867	6.813	6.884	6.816	6.748	6.750	6.700	6.613	6.590	6.563	6.506	6.437
	bedienden	2.355	2.396	2.422	2.433	2.424	2.438	2.459	2.447	2.480	2.467	2.471	2.472	2.477
	totaal	9.262	9.263	9.235	9.317	9.240	9.186	9.209	9.147	9.093	9.057	9.034	8.978	8.914
17	Totaal papierindustrie													
	arbeiders	9.304	9.243	9.187	9.266	9.200	9.130	9.109	9.063	8.970	8.945	8.916	8.828	8.747
	bedienden	3.380	3.419	3.458	3.456	3.457	3.475	3.479	3.462	3.481	3.462	3.469	3.465	3.472
	totaal	12.684	12.662	12.645	12.721	12.656	12.605	12.588	12.525	12.451	12.407	12.385	12.293	12.219
58.1	Uitgeverijen													
	arbeiders	536	529	514	511	430	458	460	420	407	395	389	378	372
	bedienden	9.582	9.515	9.505	9.518	9.503	9.482	8.828	8.779	8.762	8.744	8.662	8.640	8.577
	totaal	10.118	10.044	10.019	10.029	9.933	9.940	9.288	9.199	9.169	9.139	9.051	9.018	8.949
18.11	Krantendrukkerijen													
	arbeiders	894	881	873	875	871	861	848	844	841	814	782	762	749
	bedienden	488	491	487	487	493	484	477	460	447	446	447	432	415
	totaal	1.382	1.372	1.360	1.362	1.364	1.345	1.325	1.304	1.288	1.260	1.229	1.194	1.164
18.12	Overige drukkerijen													
	arbeiders	7.203	7.138	7.019	6.912	6.962	6.953	6.809	6.756	6.715	6.630	6.562	6.426	6.271
	bedienden	3.560	3.568	3.698	3.655	3.704	3.687	3.678	3.656	3.679	3.650	3.654	3.632	3.570
	totaal	10.763	10.706	10.717	10.567	10.666	10.640	10.487	10.412	10.394	10.280	10.216	10.058	9.841
18.13	Prepress													
	arbeiders	738	728	708	707	692	687	661	608	581	579	566	565	571
	bedienden	1.292	1.275	1.290	1.293	1.270	1.261	1.270	1.180	1.156	1.155	1.122	1.109	1.102
	totaal	2.030	2.003	1.998	2.000	1.962	1.948	1.931	1.788	1.737	1.734	1.688	1.674	1.673
18.14	Eindbewerking													
	arbeiders	593	594	576	600	590	577	561	558	573	565	536	509	511
	bedienden	93	92	92	91	95	92	91	89	91	85	81	79	74
	totaal	686	686	669	691	685	669	652	647	664	650	617	588	585
18.12 / 18.13/	Overige drukkerijen, prepress- en premediadiensten, binderijen en aanverwante diensten													
	arbeiders	8.534	8.460	8.303	8.219	8.244	8.217	8.031	7.922	7.869	7.774	7.664	7.500	7.353
	bedienden	4.945	4.935	5.080	5.039	5.069	5.040	5.039	4.925	4.926	4.890	4.857	4.820	4.746
	totaal	13.479	13.395	13.384	13.258	13.313	13.257	13.070	12.847	12.795	12.664	12.521	12.320	12.099
18	Totaal grafische industrie													
	arbeiders	9.964	9.870	9.690	9.605	9.545	9.536	9.339	9.186	9.117	8.983	8.835	8.640	8.474
	bedienden	15.015	14.941	15.072	15.044	15.065	15.006	14.344	14.164	14.135	14.080	13.966	13.892	13.738
	totaal	24.979	24.811	24.762	24.649	24.610	24.542	23.683	23.350	23.252	23.063	22.801	22.532	22.212

Bron: RSZ- gecentraliseerde gegevens

Tabel 2-8: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht

PC		3 kw 2010	4 kw 2010	1 kw 2011	2 kw 2011	3 kw 2011	4 kw 2011	1 kw 2012	2 kw 2012	3 kw 2012	4 kw 2012	1 kw 2013	2 kw 2013	3 kw 2013
221	PC voor de bedienden uit de papiernijverheid													
	bedienden	824	826	845	840	844	849	848	840	867	860	859	867	871
	vr. bedienden	266	263	267	259	260	259	257	253	274	266	265	266	264
	totaal	1.090	1.089	1.112	1.099	1.104	1.108	1.105	1.093	1.141	1.126	1.124	1.133	1.135
129	PC voor de voortbrenging van papierpap, papier en karton													
	arbeiders	2.632	2.607	2.573	2.591	2.590	2.600	2.591	2.574	2.551	2.538	2.532	2.510	2.495
	arbeidsters	79	80	80	77	77	77	78	73	68	69	70	68	68
	totaal	2.711	2.687	2.653	2.668	2.667	2.677	2.669	2.647	2.619	2.607	2.602	2.578	2.563
136	PC voor de papier- en kartonbewerking													
	arbeiders	5.341	5.334	5.323	5.326	5.271	5.182	5.143	5.124	5.055	5.021	5.018	4.978	4.928
	arbeidsters	1.386	1.358	1.316	1.305	1.296	1.266	1.272	1.258	1.244	1.223	1.197	1.159	1.136
	totaal	6.727	6.692	6.639	6.631	6.567	6.448	6.415	6.382	6.299	6.244	6.215	6.137	6.064
222	PC voor de bedienden van de papier- en kartonbewerking													
	bedienden	1.464	1.452	1.459	1.453	1.424	1.435	1.407	1.407	1.393	1.379	1.387	1.386	1.382
	vr. bedienden	1.059	1.065	1.070	1.068	1.034	1.045	1.033	1.029	1.023	1.008	1.002	1.001	1.007
	totaal	2.523	2.517	2.529	2.521	2.458	2.480	2.440	2.436	2.416	2.387	2.389	2.387	2.389
142.03	PsubC voor de terugwinning van papier													
	arbeiders	427	431	446	440	429	n.b.	442	445	438	443	431	422	429
	arbeidsters	29	27	28	28	27	n.b.	28	28	29	30	30	22	21
	totaal	456	485	474	468	456	n.b.	470	473	467	473	461	444	450
130	PC voor het drukkerij-, grafische kunst- en dagbladbedrijf													
	arbeiders	8.015	7.958	7.829	7.756	7.702	7.693	7.520	7.420	7.347	7.236	7.131	6.983	6.844
	arbeidsters	2.344	2.329	2.314	2.299	2.289	2.253	2.222	2.181	2.176	2.160	2.115	2.055	2.031
	totaal	10.359	10.287	10.143	10.055	9.991	9.946	9.742	9.601	9.523	9.396	9.246	9.038	8.875

Bron: RSZ-gecentraliseerde gegevens

In de grafische sector neemt, zoals in de papiersector, het aantal arbeidsplaatsen verder af in het tweede en derde kwartaal van 2013. In totaal gaan er in beide kwartalen 589 jobs verloren wat het personeelsbestand van de grafische sector reduceert tot 22.212. Hiermee kent de grafische sector een sterkere afbouw van het personeelsbestand dan de papiersector. Ook de intensiteit van het aantal ontslagen neemt vanaf het derde kwartaal van 2012 toe.

De daling is in alle segmenten terug te vinden, maar het grootste aandeel in het totaal jobverlies van de grafische sector komt van de overige drukkerijen (18.12) gevolgd door de uitgeverijen (58.1). De druk en de uitgifte van tijdschriften, boeken, brochures en reclamecatalogi staat onder druk doordat digitale alternatieven aan belang winnen. In het reclamesegment snoept de digitale reclame marktaandeel af van de papieren versies. Ook de tijdschriften- en boekenmarkt ziet een digitale omwenteling tegemoet. Uitgeverijen ondervinden moeilijkheden in hun zoektocht naar een nieuw verdienmodel dat een digitaal media-aanbod renderend maakt.

Ook uit de werknemersgegevens per PC leiden we af dat de grafische sector (PC 130) in het tweede en derde kwartaal van 2013 sterker dan de papiersector, op één uitzondering na, wordt geconfronteerd met een afbouw van het personeelsbestand.

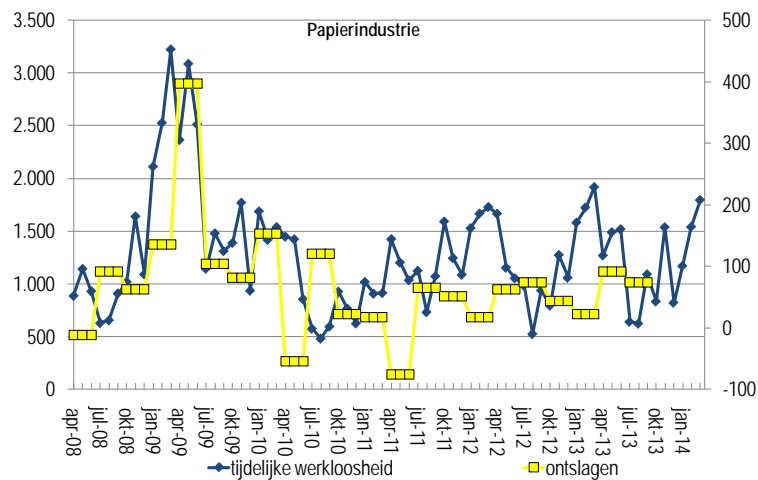
2.6.3 Ontwikkeling van de ontslagen in relatie tot de tijdelijke werkloosheid

Als we de tendens van het aantal ontslagen in relatie bekijken met de evolutie van de tijdelijke werkloosheid in Grafiek 2-7 en Grafiek 2-8, zien we een duidelijk verband tussen beide indicatoren. Een verhoging van de tijdelijke werkloosheid vermindert in eerste instantie het aantal effectieve ontslagen. Zonder een conjuncturele omslag is een stijging van de tijdelijke werkloosheid echter een voorbode voor toekomstige effectieve ontslagen.

In het laatste kwartaal van 2012 en het eerste kwartaal van 2013 schakelt de papiersector over op meer tijdelijke werkloosheid. Dit wendt in eerste instantie een verdere toename van het aantal ontslagen af. We zien dat de tijdelijke werkloosheid opnieuw piekt in het eerste kwartaal van 2014. Deze beweging lijkt dus voor een groot stuk cyclisch te zijn. De tijdelijke werkloosheidspieken lijken echter steeds scherper te worden.

De voortgezette achteruitgang van de conjunctuur in de papierindustrie in 2013 brengt de houdbaarheid van de tijdelijk hoge werkloosheid in gevaar. Deze verlaagt vermoedelijk niet alleen om cyclische redenen, maar ook door ontslagen. De papiersector blijft immers kampen met overcapaciteit, ook in het laatste kwartaal van 2013 en het eerste kwartaal van 2014. Vooral begin 2014 resulteert dit opnieuw in een toename van de tijdelijke werkloosheid en een verhoogd risico op verdere ontslagen.

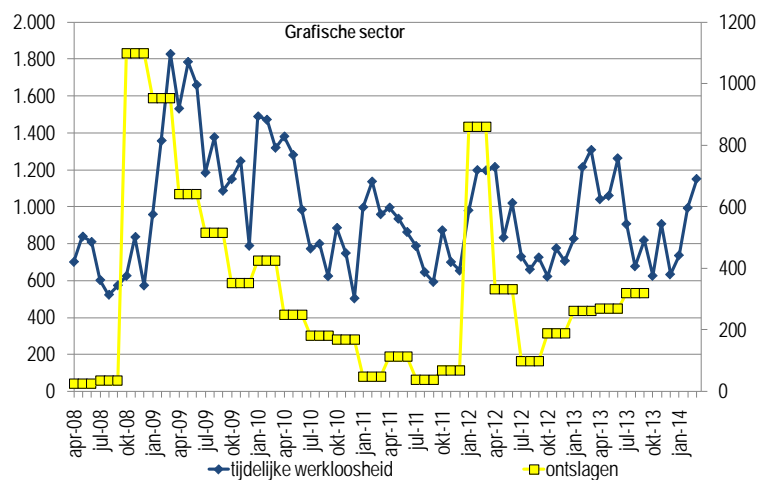
Grafiek 2-7: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de papierindustrie

Bron: RVA en RSZ

In de grafische sector wordt er na een periode van afgebouwde tijdelijke werkloosheid terug overgeschakeld op meer tijdelijke werkloosheid in de eerste helft van 2013. De afgebouwde tijdelijke werkloosheid in de tweede helft van 2013 is vermoedelijk ook hier naast cyclische effecten mede het gevolg van het toegenomen aantal effectieve ontslagen in die periode. De grafische sector blijft ook kampen met overcapaciteitsproblemen en doet het daaropvolgende eerste kwartaal van 2014 opnieuw beroep op het systeem van tijdelijke werkloosheid. Het is af te wachten of dit de voorbode zal zijn van een nieuwe reeks ontslagen.

Grafiek 2-8: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de grafische sector

Bron: RVA en RSZ

2.6.4 Faillissementsgegevens

Naast de tijdelijke werkloosheidscijfers, kunnen ook de faillissementscijfers een duidelijker beeld geven over de oorzaken van de dalende werkgelegenheid in de RSZ- statistieken. Hiermee lichten we één onderdeel uit de RSZ- statistieken, namelijk het jobverlies gekoppeld aan de faillissementen van de ondernemingen binnen de sector.

De verdere achteruitgang van de werkgelegenheid in de papiersector tijdens de eerste drie kwartalen van 2013 is voor 13% afkomstig uit faillissementen. Gezien de afwezigheid van faillissementen in het fabricagesegment van papier en karton, is dit uitsluitend toe te schrijven aan het verwerkingsegment van papier en karton. Daar waar in het verwerkingsegment tijdens het eerste kwartaal van 2013 100% van de netto-ontslagen voortvloeiden uit een faillissement, is dit aandeel in de daaropvolgende twee kwartalen gedaald en bedraagt het voor de drie kwartalen samen 17,5%. De faillissementen zijn dus niet langer de hoofdoorzaak van de verdere afbouw van de werkgelegenheid in de papiersector.

In de grafische sector neemt het aandeel netto-ontslagen, afkomstig uit faillissementen, verder toe. In de drukkerijsector vloeit 47% van het aantal netto-ontslagen voort uit een faillissementsgolf van 50 drukkerijen, terwijl dit aandeel in het eerste kwartaal van 2013 nog 40% was. Ook in de uitgeverijsector stellen we een lichte toename vast naar 28%. Hier drukken de faillissementen dus in toenemende mate hun stempel op de afnemende werkgelegenheid in de grafische sector.

Tabel 2-9: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (voor het eerste kwartaal en de eerste drie kwartalen van 2013)

Nace-code	Eerste kwartaal van 2013 en eerste drie kwartalen van 2013 Sector of subsector	Aantal faillissementen		Totaal banenverlies		Verlies voltijdse banen		Verlies deeltijdse banen		Banenverlies loontrekkende werkgevers	
		3m2013	9m2013	3m2013	9m2013	3m2013	9m2013	3m2013	9m2013	3m2013	9m2013
1700	Totaal papierindustrie	1	2	25	25	24	24	1	1	0	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	1	2	25	25	24	24	1	1	0	0
	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van 1721 verpakkingsmateriaal van papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1800	Totaal Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	18	50	69	313	45	237	14	60	10	16
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	18	49	69	313	45	237	14	60	10	16
1811	Krantendrukkerijen	2	3	0	4	0	4	0	0	0	0
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	5	18	10	208	1	152	7	50	2	6
1813	Prepress- en premediadiensten	9	24	50	60	36	44	6	6	8	10
1814	Binderijen en aanverwante diensten	2	4	9	41	8	37	1	4	0	0
5810	Totaal Uitgeverijen	7	27	23	53	18	32	5	15	0	6
5811	Uitgeverijen van boeken	4	12	7	10	5	5	2	3	0	2
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	0	2	0	17	0	12	0	5	0	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	2	11	14	24	12	14	2	6	0	4
5819	Overige uitgeverijen	1	2	2	2	1	1	1	1	0	0
Totaal		26	80	117	391	87	293	20	76	10	22

Bron: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie

Een vergelijking voor het volledig jaar 2013 met de RSZ- cijfers is niet mogelijk aangezien we voorlopig enkel beschikken over werknemersgegevens tot en met het derde kwartaal van 2013. Als we de faillissementsgegevens van 2012 en 2013 naast elkaar leggen in Tabel 2-10, valt op dat de papiersector minder faillissementen kent in 2013. Daarenboven brengt een faillissement minder jobverlies (8 jobs in 2013 < 12 jobs in 2012) met zich mee wat ons doet besluiten dat er in 2013 kleinere papierbedrijven over kop gaan dan in 2012.

In de lijn van de eerste drie kwartalen blijft het papier- en karton fabricagesegment ook tijdens het vierde kwartaal van 2013 gespaard van een bankroet. De faillissementen in 2013 in de papiersector situeren zich dus enkel bij de papier- en kartonverwerkende bedrijven.

Dit geldt ook voor het eerste kwartaal van 2014, cf. Tabel 2-11, waar het aantal faillissementen van papier- en kartonverwerkende bedrijven groter is, maar het jobverlies per gemiddeld faillissement verkleint ten opzichte van het eerste kwartaal van 2013. Er gaan dus kleinere papier- en kartonverwerkende bedrijven over kop, wat in de lijn ligt van de cijfers van 2013.

Tabel 2-10: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (voor de volledige jaren 2012 en 2013)

Nace-code	Volledige jaren Sector of subsector	Aantal faillissementen		Totaal banenverlies		Verlies voltijdse banen		Verlies deeltijdse banen		Banenverlies loontrekkende werkgevers	
		2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
1700	Totaal papierindustrie	7	3	86	25	79	24	5	1	2	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1	0	17	0	17	0	0	0	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	1	0	17	0	17	0	0	0	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	6	3	69	25	62	24	5	1	2	0
1721	Vervaardiging van gegalfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1723	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0
1729	Vervaardiging van andere artikelen van papier of karton	5	2	68	25	62	24	4	1	2	0
1800	Totaal Drukkerijen en reproductie van opgenomen media	63	67	548	381	452	292	85	71	11	18
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	60	66	536	381	452	292	75	71	9	18
1811	Krantendrukkerijen	3	6	2	47	0	46	1	1	1	0
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	35	27	389	231	324	165	60	59	5	7
1813	Prepress- en premediadiensten	15	29	22	62	16	44	5	7	1	11
1814	Binderijen en aanverwante diensten	7	4	123	41	112	37	9	4	2	0
5810	Totaal Uitgeverijen	31	37	89	90	73	59	12	21	4	10
5811	Uitgeverijen van boeken	14	13	32	10	28	5	4	3	0	2
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	3	2	23	17	21	12	2	5	0	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	8	14	31	56	24	41	6	11	1	4
5819	Overige uitgeverijen	5	7	3	7	0	1	0	2	3	4
Totaal		101	107	723	496	604	375	102	93	17	28

Bron: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie

Tabel 2-11: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (eerste kwartaal van 2013 en 2014)

Nace-code	Eerste kwartaal van 2013 en 2014 Sector of subsector	Aantal faillissementen		Totaal banenverlies		Verlies voltijdse banen		Verlies deeltijdse banen		Banenverlies loontrekkende werkgevers	
		3m2013	3m2014	3m2013	3m2014	3m2013	3m2014	3m2013	3m2014	3m2013	3m2014
		1700	Totaal papierindustrie	1	2	25	12	24	12	1	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	1	2	25	12	24	12	1	0	0	0
1721	Vervaardiging van gegalfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	0	1	0	12	0	12	0	0	0	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1800	Totaal Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	18	17	69	24	45	12	14	2	10	10
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	18	17	69	24	45	12	14	2	10	10
1811	Krantendrukkerijen	2	2	0	2	0	0	0	0	0	2
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	5	5	10	8	1	6	7	1	2	1
1813	Prepress- en premediadiensten	9	7	50	10	36	6	6	1	8	3
1814	Binderijen en aanverwante diensten	2	3	9	4	8	0	1	0	0	4
5810	Totaal Uitgeverijen	7	9	23	16	18	12	5	4	0	0
5811	Uitgeverijen van boeken	4	5	7	2	5	1	2	1	0	0
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	2	4	14	14	12	11	2	3	0	0
5819	Overige uitgeverijen	1	0	2	0	1	0	1	0	0	0
Totaal		26	28	117	52	87	36	20	6	10	10

Bron: Fod Economie, KMO, Middenstand en Energie

In de grafische sector blijven de faillissementen zich voorlopig opstapelen. In 2013 gaan er 67 drukkerijen en 37 uitgeverijen over kop, een lichte stijging ten opzichte van 2012. Dit vertaalt zich in de drukkerijensector echter niet in een grotere ontslaggolf. Dit wil zeggen dat in 2013 kleinere drukkerijen de deuren sluiten dan in 2012. In de uitgeverijensector daarentegen vertaalt een lichte toename van de faillissementen, meer bepaald van de uitgeverijen van tijdschriften en andere, zich ook niet uitgesproken in de hieruit voortkomende ontslagen.

De uitgeverijen die in 2013 de deuren sluiten, zijn kleiner dan de drukkerijen die in dat jaar failliet gaan. In 2013 doet een gemiddeld faillissement van een uitgeverij 2,4 jobs verloren gaan, terwijl dit in de drukkerijensector 5,7 jobs bedraagt. Vooral in de subsector van de overige drukkerijen en de binderijen en aanverwanten sluiten verhoudingsgewijs de grootste bedrijven hun deuren. De meeste faillissementen blijven gesitueerd bij de overige drukkerijen en de prepress- en premedia diensten. De eersten voelen de hete adem van (inter)nationale concurrenten en elektronische alternatieven in hun nek als gevolg van de digitalisering en globalisering en de laatste verliezen marktaandeel door het groeiend succes van allerhande tools die de prepress taken toegankelijker maken voor een breed publiek van klanten of drukkerijen.

Ook tijdens het eerste kwartaal van 2014 komen vooral de overige drukkerijen en de prepress- en premediadiensten in moeilijkheden waardoor een aantal onder hen de deuren moet sluiten. Over het algemeen wordt de drukkerijensector evenwel met minder faillissementen geconfronteerd dan in het eerste kwartaal van 2013. Het jobverlies per gemiddeld faillissement bouwt verder af waardoor steeds kleinere drukkerijen bankroet gaan. In de uitgeverijensector zijn het de uitgeverijen van boeken en tijdschriften die onder druk komen te staan. Zij zorgen voor een lichte toename van het aantal faillissementen in het eerste kwartaal van 2014, maar creëren daarom niet méér ontslagen. Opnieuw brengt dit ons tot het besluit dat er steeds kleinere uitgeverijen de boeken toe doen.

Over het algemeen kunnen we besluiten dat de grafische sector onder druk blijft staan. Toch worden vooral kleinere bedrijven hier het slachtoffer van wat een minder negatieve impact heeft op de totale werkgelegenheid.

3 Conclusie

3.1 Pulp

Een belangrijke grondstof voor de papier- en grafische sector is de papierpulp. Daarom houden we eerst de prestaties van de Belgische pulpbedrijven tegen het licht. Zij produceren in 2013 iets meer verse pulp dan in 2012. De uitvoer van pulp neemt af met 7,3%, terwijl de invoer versterkt met 2,4% wat het handelsbalanstekort voor pulp verder doet oplopen van 19,6 miljoen euro tot 64,6 miljoen euro.

De Europese pulpprijzen zijn richtinggevend voor de Belgische prijzen. Duidelijk is dat de prijzen van de naaldhoutpulp geen hinder ondervinden van een overaanbod in de tweede helft van 2013. Dit is het gevolg van een combinatie van een verhoogde vraag vanuit Azië en een verminderd aanbod door een reeks productieonderbrekingen en -sluitingen. Op de markt voor loofhoutpulp daarentegen weegt de zwakke vraag naar grafisch papier sterker door en neemt de productiecapaciteit verder toe. Dit zorgt ervoor dat de prijs voor loofhoutpulp afzwakt terwijl de prijs voor naaldhoutpulp de hoogte ingaat. Het prijsverschil tussen beide pulpsoorten neemt dus toe waardoor het opnieuw aantrekkelijker wordt om de naaldhoutpulp te vervangen door de traditioneel goedkopere loofhoutpulp.

3.2 Papier

De pulp wordt aangewend door de papierproducenten om papier- en karton (artikelen) te produceren. De Belgische papierproducenten trekken hun productie niet op in 2013. Dit heeft uitsluitend te maken met de afbouw van het aanbod aan grafisch papier. Deze markt staat al geruime tijd onder druk als gevolg van de introductie van digitale alternatieven die marktaandeel afsnoepen van de gedrukte media; voornamelijk de gedrukte kranten, reclamebladen en boeken. Dit zien we ook weerspiegeld in een neerwaartse druk op de prijzen. In België komt dit pas later tot uiting omdat er wordt gewerkt met lange termijn contracten waarin vaste prijsafspraken zijn vastgelegd. De omzetsijging in 2013 is vermoedelijk in belangrijke mate te danken aan het groeiend succes van het verpakkingspapier wiens productie en prijs aantrekt. De stijging van de vraag naar verpakkingspapier en karton komt voort uit een toenemend aantal online- bestellingen en huis aan huis leveringen. Daarenboven bestaat voor het verpakkingspapier tot op heden nog altijd geen digitaal alternatief.

We kunnen echter niet spreken van een algemene conjunctuurverbetering in de papier- en kartonsector. Zo zien we dat de conjunctuurachteruitgang in de papier- en kartonfabricage sector zwaarder doorweegt dan de conjunctuuropleving in de papier- en kartonverwerkende sector. De papier- en kartonbedrijven bouwen hun investeringen samen met de productie af in 2013. De lagere bezetting van de productiecapaciteit is dus voornamelijk het gevolg van het niet vernieuwen of stilleggen van de bestaande capaciteit. Ondanks de lichte verbetering van de handelspositie van de papier en kartonindustrie ten opzichte van het buitenland, nemen zowel de uit- als invoer af. Het verkleind handelsbalanstekort is uitsluitend te danken aan de zwakkere afname van de uitvoer ten opzichte van de invoer.

Tijdens het eerste kwartaal van 2014 trekt de productie van zowel grafisch, verpakkings- als huishoudelijk papier aan ten opzichte van het eerste kwartaal van 2013. Een voorzichtig economisch herstel heeft vooral een positieve impact op de conjunctuurgevoelige vraag naar gedrukte reclame, maar ook de vraag naar kantoorpapier die de laatste jaren zowel lijdt onder de laagconjunctuur als de opmars van paperless offices. Een lage bezettingsgraad en een investeringskrimp voorspellen echter niet onmiddellijk een conjunctuurverbetering in de papiersector voor 2014. Daarenboven oogt de conjunctuurcurve begin 2014 vrij instabiel. Zo gaat de conjunctuur in de papier en karton fabricagesector verder achteruit, terwijl de conjunctuur in de papier- en kartonverwerkende sector in navolging van eind 2013 opnieuw aantrekt.

3.3 Grafische sector

De grafische ondernemingen zijn afnemers van papier. Hoe meer drukwerk zij produceren en verhandelen, hoe groter de vraag naar papier. Hun prestaties hebben dus een wezenlijke invloed op het economisch functioneren van de papiersector.

Onder invloed van de digitalisering is de waardeketen van het drukwerk uitgebreid met digitale alternatieven en uitgegroeid tot een scala aan communicatiediensten. De grafische bedrijven trachten enerzijds hun marktaandeel aan gedrukte media veilig te stellen en zoeken anderzijds naar nieuwe verdienmodellen voor het aanbieden van digitale media. Tot nog toe ondervonden ze echter moeilijkheden om zijn positie in deze nieuwe waardeketen te herwaarderen. Daarenboven zorgde de laagconjunctuur lange tijd voor een extra druk op de grafische sector. Ook in 2013 is die druk nog zichtbaar in de omzet- en investeringscijfers, hoewel de uitgeverijen gevoelig meer investeren.

Met het geleidelijk economisch herstel en een traditioneel betere tweede jaarhelft is de conjunctuur van de grafische sector sinds midden 2013 voorzichtig aan de beterende hand. Het najaar kent traditioneel meer succes omwille van de eindejaarsfeesten en de voorbereiding van nieuwe collecties en catalogi die de vraag naar drukwerk doen toenemen. Ook begin 2014 startte redelijk positief, maar de vraag is of de grafische sector deze opwaartse trend kan blijven volhouden na de piek van de verkiezingen van mei 2014. De conjunctuur in de grafische sector kent sterke fluctuaties en alarmerend is de daling van zowel de binnenlandse als de buitenlandse vraag naar grafische producten in de conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België van augustus 2014.

De grafische markt wordt gedomineerd door een structurele overcapaciteit als gevolg van de opkomst van de digitale media die marktaandeel afnemen van de gedrukte media. Dit zien we vertaald in een lage bezettingsgraad van de productiecapaciteit eind 2013 en begin 2014. Deze overcapaciteit strekt zich uit tot in heel Europa wat de concurrentie vanuit het buitenland scherper maakt. De Belgische grafische bedrijven verliezen in belangrijke mate aan internationale concurrentiekracht en boeten in 2013 op alle subsectoren aan marktaandeel in. De invoer neemt ook af, maar kan het verlies aan uitvoer niet compenseren waardoor het handelsbalansoverschot meer dan halveert ten opzichte van 2012. Het voortbestaan van een overschot wijst voorlopig nog altijd op de aanwezigheid van concurrentiële grafische bedrijven in ons land.

3.4 Werkgelegenheid

De ter beschikking gestelde werkgelegenheidscijfers zijn telkens minder recent dan de beschikbare indicatoren die de conjunctuurcurven vormgeven. Daarenboven wordt een verbetering van de conjunctuur niet altijd vertaald in een toename van de werkgelegenheid. Meestal zien we echter een trage toename of een vermindering van de afname van de werkgelegenheid in deze sector.

Tijdens de eerste drie kwartalen van 2013 neemt het aantal arbeidsplaatsen in de papier- en grafische sector af als gevolg van een verslechterende conjunctuur in 2012 en een structurele overcapaciteit op de markt.

In de papiersector slinkt het aantal arbeidsplaatsen tot 12.219 in het derde kwartaal van 2013. De toename van het aantal bedienden in het eerste en derde kwartaal van 2013 kan de afbouw van het aantal arbeiders niet compenseren. Deze ontslagen vloeien enerzijds voort uit een afgebouwde tijdelijke werkloosheid en anderzijds (voor 13%) uit faillissementen in de subsector van papier- en kartonartikelen (nace 17.2). Faillissementen hebben niet langer een determinerende impact op de werkgelegenheid in de papiersector. Daar waar in de subsector van papier- en kartonartikelen in het eerste kwartaal van 2013 alle ontslagen voortvloeiden uit faillissementen, is dit met het tweede en derde kwartaal van 2013 afgenomen tot ongeveer 17%. Ten opzichte van 2012 gaan minder papierbedrijven over kop en brengt een faillissement gemiddeld minder ontslagen voort. Er gaan dus gemiddeld kleinere papierbedrijven bankroet in 2013. Dit laatste geldt ook voor het eerste kwartaal van 2014. Niettemin wijzen de conjunctuurachteruitgang in de subsector van papier en karton (nace 17.1) en de opmars van de tijdelijke werkloosheid in de papiersector tijdens het eerste kwartaal van 2014 vermoedelijk op een nieuwe ontslagronde.

Met het begin van een voorzichtig herstel van de Belgische economie en de traditioneel betere tweede jaarhelft voor grafische activiteiten, verbetert de conjunctuur in de grafische sector in de tweede helft van 2013 na een aanhoudende afname sinds midden 2011. Dit uit zich op korte termijn echter niet in de werkgelegenheidscijfers. In het tweede en derde kwartaal van 2013 loopt het aantal arbeidsplaatsen verder terug tot 22.212.

Het aantal ontslagen in de grafische sector tijdens de eerste drie kwartalen van 2013 spruit voor 47% voort uit faillissementen van drukkerijen en voor 28% uit faillissementen van uitgeverijen. De toename van het aantal tijdelijke werklozen zou op redelijk korte termijn ook verdere ontslagen kunnen veroorzaken. Ten opzichte van het eerste kwartaal in 2013 neemt de negatieve impact van faillissementen op de werkgelegenheid toe. De sectoren die hier het meest onder lijden zijn de prepressbedrijven, de overige drukkerijen, en de uitgeverijen van boeken en tijdschriften. Door het ontstaan van tools die de prepress taken toegankelijk maken voor een breed publiek van klanten of drukkerijen, verliezen de prepressbedrijven geleidelijk aan hun toegevoegde waarde binnen de waardeketen van het drukwerk. Verder ondervinden de drukkerijen en de uitgeverijen ondervinden moeilijkheden om het hoofd boven water te houden op een grafische markt waar digitale media aan belang winnen en waar een scherpe (inter)nationale prijzenconcurrentie woedt.

Uit de jaar op jaar vergelijking van 2012 en 2013 leiden we af dat ondanks de toename van het aantal faillissementen in de grafische sector het jobverlies per gemiddeld faillissement afneemt. De drukkerijen en uitgeverijen die in 2013 de deuren sluiten zijn kleiner dan in 2012. De lichte conjunctuurverbetering in het eerste kwartaal van 2014 brengt voorlopig weinig zoden aan de dijk. Het enige lichtpunt is evenwel het gemiddeld lager jobverlies per faillissement in het eerste kwartaal van 2014.

3.5 Algemeen

Een hoopvol tweede jaarhelft in 2013 helpt de conjunctuur van de grafische sector een beetje overeind komen na een aanslepende achteruitgang sinds midden 2011. Een groot stuk van het marktaandeel is verloren gegaan aan concurrerende digitale dragers en (inter)nationale concurrenten. Hierdoor is een structurele overcapaciteit op de markt ontstaan. Daarnaast heeft de algemene conjuncturele omgeving gezorgd voor een zwakke vraag. Gezien de sector uiterst gevoelig is voor een afnemende (vooral binnenlandse) vraag is het volume aan drukwerk ook hierdoor sterk afgenomen.

Naast de positieve impact van het voorzichtig conjunctuurherstel in de tweede helft van 2013, kent het najaar traditioneel ook meer succes omwille van de eindejaarsfeesten en de voorbereiding van nieuwe collecties en catalogi die de vraag naar drukwerk doen toenemen. De positieve trend houdt ook tijdens het eerste kwartaal van 2014 aan. Het valt af te wachten of dit ook zal aanhouden na de piek van de verkiezingen in mei 2014. Zo kennen de binnenlandse en buitenlandse vraag naar grafische producten een achteruitgang volgens de laatste conjunctuurenquête van de Nationale Bank van België van augustus 2014.

Het herstel in de grafische sector blijft fragiel en komt voorlopig nog niet tot uiting in de werkgelegenheidscijfers. De werkgelegenheid wordt verder afgebouwd, zowel als gevolg van faillissementen als gewone ontslagen. We stellen evenwel vast dat het aantal faillissementen en het gemiddeld jobverlies per faillissement afneemt. Het zijn dus kleinere drukkerijen en uitgeverijen die in 2013 de deuren sluiten. In het eerste kwartaal van 2014 neemt het gemiddeld jobverlies per faillissement trouwens verder af.

De prestaties van de grafische sector hebben een invloed op het functioneren in de papiersector, meer bepaald de vraag naar grafisch papier. Als de grafische sector aantrekt, zal dit een positieve invloed hebben op de papierproductie. Daarnaast blijft de verpakkingsmarkt voorlopig groeien wat bijdraagt aan de conjunctuurverbetering in de papier- en kartonverwerkingsector. Dit heeft evenwel nog geen positief effect op de werkgelegenheidscijfers. Daarenboven wijzen de conjunctuurachteruitgang in de subsector van de papier en kartonfabricage en de opmars van de tijdelijke werkloosheid tijdens het eerste kwartaal van 2014 vermoedelijk op een nieuwe ontslagronde.

4 Bibliografie

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, De economische conjuncturele ontwikkeling in de papier- en grafische industrie CRB 2013-0151

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, De economische conjuncturele ontwikkeling in de papier- en grafische industrie CRB 2013-0812

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, De conjunctuurde papier- en grafische sector najaar 2013 CRB 2013-1617

COBELPA, maandelijkse statistische gegevens

COBELPA, <http://www.cobelpa.be/nl/pu19.html>

European Economic Forecast, lente 2014,
http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2014_spring_forecast_en.htm

EUROSTAT, ESI (Economic Sentiment Indicator)

FEBELGRA, magazine Factua

FILPAP, prijsgegevens

Fod Economie, Statbel, <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/>

FOEX, Fins privébedrijf dat de prijsindexen van Europese pulp, papier en kringlooppapier registreert,
<http://www.foex.fi/>

GRAFISCH NIEUWS, maandblad

NATIONALE BANK VAN BELGIE, Conjunctuurbarometer

NATIONALE BANK VAN BELGIE, maandelijkse en driemaandelijkse conjunctuurenquêtes

NATIONALE BANK VAN BELGIE, nationale rekeningen

OECD economic outlook mei 2014, <http://www.oecd.org/eco/outlook/economicoutlook.htm>

RSZ, gecentraliseerde gegevens

RVA, tijdelijke werkloosheidsstatistieken

Vigc, seminarie "Waar gaan we heen? Cijfers, trends en strategie op 17/06/2014

http://www.recyclingtoday.com/Article.aspx?article_id=140382